

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ÚSTAV SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vliv asistenta pedagoga na klima školní třídy v běžné MŠ

Bc. Lucie Kocourová

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce Mgr. Ivany Pospíšilové, Ph.D. a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne: 30.5. 2024

.....

Bc. Lucie Kocourová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména vedoucí práce Mgr. Ivaně Pospíšilové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Také ji děkuji za poskytnutí připomínek a cenných rad při zpracování této práce, děkuji za trpělivost a vstřícnost. Velké díky patří přátelům, kteří mě motivovali a inspirovali při nejtěžších chvílích a beznaději. Děkuji manželovi, dětem a sestře, kteří mě během celého studia podporovali. V poslední řadě děkuji všem kolegyním za angažovanost při rozhovorech, bez jejich ochoty pomoci by má práce nemohla vzniknout.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie Kocourová
Ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Ivana Pospíšilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Vliv asistenta pedagoga na klima třídy v běžné MŠ
Název v angličtině:	The influence of teacher's asistent on the clasroom climate in a regular kindergarten
Zvolený typ práce:	Diplomová práce
Anotace práce:	<p>Tato diplomová práce se zabývá, jak se klima ve třídě může lišit v závislosti na různých faktorech, jako jsou osobnost učitele, vztahy mezi žáky, vzájemná komunikace a spolupráce. Přístup učitele hraje významnou roli při utváření klimatu ve třídě.</p> <p>Práce v teoretické části popisuje jednak činitele, kteří ovlivňují školní klima a možnosti jeho hodnocení a měření. Dále se věnuje předškolnímu vzdělávání, speciální pedagogice a vzdělávání a výchově žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách. Nejedná se pouze o děti se zdravotním, nýbrž i sociálním znevýhodněním, se kterými pracuje asistent pedagoga, a v tomto kontextu není jeho role spojená pouze se samotným edukačním procesem. Poslední kapitola se zabývá náplní práce asistenta pedagoga, jeho rolí při vzdělávání a výchově žáků v mateřské škole a při utváření klimatu třídy.</p> <p>V praktické části je zjišťováno skrze kvalitativně orientované průzkumné šetření, jak asistenti pedagoga z pohledů pedagogů ovlivňují klima třídy v běžných mateřských školách. Konkrétním cílem průzkumného</p>

	<p>šetření je zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné třídě konkrétních mateřských škol. Celkem deset učitelů mateřských škol, v jejichž třídách působí asistent pedagoga se zapojili skrze polostrukturované rozhovory, prostřednictvím kterým bylo možné zjistit, jak vnímají jejich působení v kontextu pozitivního třídního klimatu. Hlavním cílem předkládaného průzkumného šetření bylo zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy ve třídě mateřské školy hlavního proudu.</p>
<p>Klíčová slova:</p>	<p>Asistent pedagoga, pedagog, žák, školní klima, spolupráce</p>
<p>Anotace v angličtině:</p>	<p>This thesis examines how classroom climate can vary depending on various factors such as teacher personality, student relationships, mutual communication and cooperation. The teacher's attitude plays a significant role in shaping the classroom climate.</p> <p>The work in the theoretical part describes the factors that influence the school climate and the possibilities of its evaluation and measurement. It also deals with pre-school education, special pedagogy and the education and upbringing of pupils with special educational needs in kindergartens. It is not only children with medical, but also social disadvantages, with whom the teaching assistant works, and in this context his role is not only connected with the educational process itself. The last chapter deals with the content of the work of a teaching assistant, his role in the education and upbringing of pupils in kindergarten and in shaping the classroom climate.</p> <p>In the practical part, it is determined through a qualitatively oriented exploratory investigation how teaching assistants influence the climate of the classroom in ordinary kindergartens from the viewpoint of the teachers. The specific goal of the exploratory investigation is to find out how the teacher's assistant affects the classroom climate in</p>

	<p>the regular classroom of specific kindergartens. A total of ten kindergarten teachers, in whose classes a teaching assistant works, participated through semi-structured interviews, through which it was possible to find out how they perceive their work in the context of a positive classroom climate.</p> <p>The main objective of the present research investigation was to find out how a teacher's assistant affects the classroom climate in a mainstream kindergarten classroom.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Teaching assistant, teacher, pupil, school climate, cooperation
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha A: Otázky k rozhovorům</p> <p>Příloha B: Vzor informovaného souhlasu</p> <p>Příloha C: Ukázka kódování</p>
Rozsah práce:	74 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

1 Klima školní třídy	11
1.1 Školní vs. třídní klima.....	12
1.2 Činitelé, kteří ovlivňují třídní klima	14
1.2.1 Vliv pedagoga na klima školní třídy.....	15
1.3 Měření a hodnocení klimatu třídy.....	17
2 Asistent pedagoga a jeho role v předškolním vzdělávání	21
2.1 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách hlavního proudu.....	22
2.2 Profese asistenta pedagoga.....	24
2.3 Hlavní činnost asistenta pedagoga	28
2.4 Role asistenta pedagoga při vzdělávání a výchově žáků v mateřských školách.....	30
3 Asistent pedagoga jako jeden z faktorů ovlivňující klima třídy	31
3.1 Role asistenta pedagoga při utváření klimatu třídy	31
3.2 Spolupráce mezi pedagogem a asistentem pedagoga a vliv na třídní klima	34
3.3 Osobnost asistenta pedagoga	35
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
4 Metodologická východiska průzkumu	37
4.1 Průzkumný problém	37
4.2 Cíle šetření a průzkumné otázky	38
4.3 Zvolené metody a techniky	38
4.4 Průzkumný soubor a kritéria výběru	39
4.5 Metoda sběru dat.....	42
4.6 Metoda analýzy dat.....	42
4.7 Průběh průzkumného šetření	43
4.8 Analýza dat	46
4.9 Shrnutí výsledků průzkumného šetření	59
Diskuze	63
Doporučení pro praxi.....	66
Závěr	68
Seznam použitých zdrojů	70
Seznam obrázků	74
Seznam tabulek	74
Seznam použitých zkratk.....	75
Přílohy	77

Úvod

Klima ve školní třídě je velmi důležité pro příjemné prostředí, ve kterém se žáci učí a tráví podstatnou část dne. Dobré klima ve třídě může pozitivně ovlivnit jejich koncentraci, motivaci a výkonnost. Klima ve třídě se může lišit v závislosti na různých faktorech, jako jsou osobnost učitele, vztahy mezi žáky, vzájemná komunikace a spolupráce. Přístup učitele hraje významnou roli při utváření klimatu ve třídě. Učitel by měl být vstřícný, respektovat názory žáků a vytvářet prostor pro jejich zapojení. Důležité je také umět správně řešit konflikty a podporovat pozitivní atmosféru. Učitel může být vzorem pro žáky a může přispět k vytvoření týmového ducha ve třídě. Vztahy mezi žáky jsou dalším faktorem ovlivňujícím klima ve třídě. Důležité je podporovat přátelské jednání mezi žáky. Aktivita, které podporují spolupráci a vzájemné porozumění, mohou přispět k vytvoření pozitivního klimatu ve třídě. Žáci by se měli cítit respektováni a vítáni, což může významně ovlivnit jejich motivaci k učení. Vzájemná komunikace mezi žáky a učitelem je také klíčovým faktorem pro vytvoření příjemného klimatu. Učitel by měl vytvářet prostor pro žákovy potřeby a otázky a aktivně poslouchat jejich názory. Žáci by měli mít možnost sdílet své myšlenky a názory bez strachu z negativního hodnocení. Otevřená a respektovaná komunikace může přispět k tvorbě důvěry mezi učitelem a žáky. Celkově je klima ve třídě důležitým faktorem pro úspěch žáků. Přátelský a respektující přístup, podpora spolupráce a vzájemného porozumění, a také otevřená komunikace jsou klíčové pro vytvoření pozitivního klimatu ve školní třídě. Kromě pedagoga a žáků je v současném inkluzivním vzdělávání častou součástí školní třídy v hlavním vzdělávacím proudu asistent pedagoga, který ovlivňuje atmosféru i celkové prostředí, stejně jako vztahy ve třídě.

Asistent pedagoga je zaměstnanec školy, který podporuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, aby mohli plně využít svůj potenciál. Tato role je nesmírně důležitá v inkluzivním vzdělávání, kde jsou všichni žáci bez ohledu na jejich osobnostní charakteristiky či obtíže zapojováni do běžných školních aktivit.

Hlavní úlohou asistenta pedagoga je úzce spolupracovat s těmito žáky, poskytovat jim individuální podporu a usnadňovat jejich účast ve výuce. To může zahrnovat pomoc s organizací a plánováním školní práce, přizpůsobení učebních materiálů jejich potřebám, pomoc při komunikaci a budování sociálních dovedností a poskytování emocionální podpory. Asistent pedagoga spolupracuje s učiteli a odborným týmem, aby zajistil, že se žákům se speciálními potřebami dostane náležitá podpora. Pracuje na komplexním sledování pokroku žáků, identifikaci jejich silných stránek a obtíží a poskytování zpětné vazby

rodičům a učitelům, aby mohli rozvíjet strategie ke zlepšení jejich výkonu. Je důležité si uvědomit, že asistent pedagoga nenahrazuje roli učitele, ale doplňuje jeho práci. Jejich spolupráce umožňuje přizpůsobení výukových metod a strategií tak, aby všichni žáci měli stejnou šanci na úspěch. Asistent pedagoga se také může podílet na přípravě a realizaci Individuálních vzdělávacích plánů (IVP) žáků a podporovat při jejich realizaci.

Vzhledem ke shora popsanému je zřejmé, že asistenti pedagoga mají vliv na celkové klima třídy, ba dokonce lze říci, že jejich role může být stěžejní. **Hlavním cílem předkládané práce je zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné mateřské škole.** Dílčími cíli je zjistit, jak ovlivňuje způsob realizace práce asistenta pedagoga klima třídy a popsat souvislosti mezi asistentovým vlivem na třídní klima a způsobem spolupráce s pedagogem.

Téma diplomové práce je do jisté míry ovlivněna mou osobní zkušeností. Pracuji jako učitelka v MŠ již 17 rokem a za svou praxi jsem spolupracovala se třemi asistentkami. Tudíž je mi toto téma blízké a mohla jsem čerpat z osobních zkušeností. Taktéž jsem přesvědčena o tom, že je téma zabývající se problematikou asistenta pedagoga aktuální a vyhledávané a je třeba zmínit, že učitelé mají často odlišný pohled a různé názory na vykonávání této práce.

Práce v teoretické části popisuje činitele, kteří ovlivňují školní klima a možnosti jeho hodnocení a měření. Věnuje předškolnímu vzdělávání, speciální pedagogice a vzdělávání a výchově žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách. Nejedná se pouze o děti se zdravotním, nýbrž i sociálním znevýhodněním, se kterými pracuje asistent pedagoga. Poslední kapitola se zabývá náplní práce asistenta pedagoga, jeho rolí při vzdělávání a výchově žáků v mateřské škole a při utváření klimatu třídy.

V praktické části je zjišťováno skrze kvalitativně orientované průzkumné šetření, jak asistenti pedagoga z pohledů pedagogů ovlivňují klima třídy v běžných mateřských školách. Konkrétním cílem průzkumného šetření je zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné třídě konkrétních mateřských škol. Celkem deset učitelů mateřských škol, v jejichž třídách působí asistent pedagoga se zapojili skrze polostrukturované rozhovory, prostřednictvím kterým bylo možné zjistit, jak vnímají jejich působení v kontextu pozitivního třídního klimatu.

Autorkou této práce bylo zjišťováno, jaké konkrétní aspekty práce a spolupráce mohou pozitivně ovlivňovat třídní klima a vést k naplňování očekávání výchovně-vzdělávacího procesu v rámci předškolního vzdělávání. Důležitost je kladena právě na pohled a zkušenost učitelů, kteří jsou zodpovědní za chod celé třídy a pokroky dětí.

Vycházíme zároveň z faktu, že asistent pedagoga je důležitým elementem školní třídy, protože navazuje vztah nejen s žákem, kterému je přiřazen, nýbrž pracuje s celou třídou a poskytuje podporu i ostatním dětem.

Výsledky zároveň mohou posloužit jakožto příklad dobré praxe, kdy spolupráce mezi asistentem pedagoga a pedagogem funguje efektivně, dochází k naplňování očekávaných výchovně-vzdělávacích cílů a působnost asistenta pozitivně ovlivňuje kolektiv a celkové klima dané třídy.

1 Klima školní třídy

Termín klima, který pochází z organizační psychologie, odkazuje na pocit prostředí, jako je právě škola či školní třída. Klima třídy odpovídá celkovému vnímání relativně stabilních charakteristik a sociálních interakcí, které se vyskytují v prostředí třídy, ale také usměrňování chování žáků a následně jejich zapojení, učení a sociálního chování ve škole. To, jak vnímají různé faktory klimatu třídy, je tedy klíčem k pochopení toho, jak může úprava výuky ve třídě ovlivnit oba cíle inkluzivního vzdělávání (Wachs, 2023).

Pojem klima školy či školní třídy je v poslední době poměrně často používán pedagogy, teoretiky i sociálními vědci. Bez ohledu na to, jak jsou chápány a operacionalizovány, se kategorie školního a třídního klimatu objevují především v úvahách a výzkumech o kvalitě školního prostředí, jeho efektivitě v kontextu mnoha faktorů, včetně těch materiálních. Týká se tedy jak fyzická, tedy vzhledu prostředí, samotné třídy, tak i akademického aspektu, který spočívá ve sledování pokroku žáků (Wachs, 2023). Klima školní třídy je specifická „sociálně-psychologická realita“, která je výsledkem jednání všech členů školní komunity a která následně ovlivňuje jejich fungování, jak popisuje Deliwaska (2022, s. 3). Tímto způsobem je důležitá pro kvalitu vzdělávání a výchovy ve škole. Školní klima, potažmo třídní klima, se ukazuje jako konstrukt, jehož prostřednictvím lze nahlédnout do školních procesů a života sociální skupiny, pokusit se je vysvětlit, a především zlepšit prostřednictvím vhodných intervenčních opatření.

Čapek (2010, s. 15) popisuje klima jako „*souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v dané škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jejich vzájemná komunikace a sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychologické procesy*“.

Často je rovněž používán pojem **sociální klima** ve třídě, které je považováno za klíčový bod efektivity a správného působení školy a školní třídy. Je založeno na zlepšování podmínek žáků i samotných zaměstnanců, podpoře bezpečnosti ve škole, vzájemného propojení, emoční pohody a dobré akademické i kolektivní atmosféře (Berastegui et al., 2023). Kvalita mezilidských vztahů zároveň úzce závisí na vztazích mezi členy třídní komunity, učitelské praxi a úrovni žáků, stejně tak jako na emočních kompetencích, které jsou klíčovými prvky pro rozvoj pozitivního sociálního klimatu třídy (Harvey et al., 2016).

V tomto kontextu se hovoří rovněž o školním klimatu, které je pojato komplexněji a z něhož třídní klima vychází. Obecně se dá říct, že existují tři nezbytné základní předpoklady,

kteře poskytují základ pro efektivní celoškollní prosociální vzdělávání a spravedlivý přístup k úspěchu (Harvey et al., 2016).

Vedení školy musí poskytovat prosociální výuku, efektivní řízení a musí také řešit překážky, jako je například právě zdravotní či sociální znevýhodnění. Je tedy optimální úsilí o zlepšení zaměřit na univerzální, komplexní, proaktivní strategie spíše než na reaktivní cílené intervence. K tomu je třeba, aby se zainteresované strany školní komunity spojily, aby vytvořily společnou vizi, jaká by škola, ve které působí měla být. To vytváří základ pro jejich zapojení a motivaci ke spolupráci. Smysluplné zapojení členů školní komunity umožňuje rozvoj sdílené vize se souvisejícími základními hodnotami – to je nezbytný základ pro jakékoli úsilí o zlepšování školy (Cohen, 2015).

Dle Cohena (2015) třídy zaměřené na dítě/žáka a podporující vysokou úroveň zapojení snižují míru předčasného ukončování školní docházky, rušivé chování a absenci studentů, ač tedy v tomto případě se jedná zejména o sekundární stupeň vzdělávání. Dále stanovuje tři překrývající se cíle a postupy formující efektivní prosociální výuku a úsilí o zlepšení klimatu ve škole.

Jedná se zejména o tyto cíle:

- Celoškollní cíle, které podporují fyzicky, emocionálně a intelektuálně podpůrné, poutavé prostředí pro edukaci a výchovu.
- Vzdělávací úsilí, které je kulturně citlivé a navržené tak, aby začlenilo sociální, emocionální a občanské učení do výuky.
- Procesy, které podporují smysluplné vztahy mezi studenty, učiteli a zaměstnanci.

Školní klima úzce souvisí a propojuje klima třídní o kterém si povíme v následující podkapitole. V kapitole s názvem Školní vs. třídní klima si také uvedeme rozdíly a důležité informace k pochopení této problematiky.

1.1 Školní vs. třídní klima

„Všichni si pamatujeme okamžiky z dětství, kdy jsme se ve škole cítili obzvláště bezpečně (nebo nebezpečně), kdy jsme se cítili obzvláště propojeni s pečujícím dospělým (nebo děsivě sami), kdy jsme se cítili obzvláště zapojeni do smysluplného učení (nebo ne). Jsou to vzpomínky na školu, které si všichni živě pamatujeme: dobré a/nebo špatné. Není divu, že tyto zkušenosti formují učení a rozvoj. Školní klima je však větší než zkušenost jednoho člověka. Když lidé spolupracují, vzniká skupinový proces, který je větší než činy jednoho

člověka. Komplexní hodnocení školního klimatu zahrnuje hlavní oblasti školního života, jako je bezpečnost, vztahy, výuka a učení a životní prostředí, jakož i širší organizační vzorce To, jak se cítíme ve škole, a tyto trendy ve větších skupinách utvářejí učení a rozvoj studentů.“ (National School Climate Center, © 2021)

Klima školy se týká kvality a charakteru školního života. Je založeno na vzorcích zkušeností studentů, rodičů a zaměstnanců školy se školním životem a odráží normy, cíle, hodnoty, mezilidské vztahy, výukové a učební postupy a organizační struktury. Udržitelné a pozitivní školní klima podporuje rozvoj a celkovou edukaci žáků, které jsou nezbytné pro jejich úspěšný budoucí život a celkovou socializaci. Školní klima zahrnuj normy, hodnoty, očekávání, které podporují žáky i personál, aby se cítili sociálně, emocionálně a fyzicky bezpečně. Všichni tito aktéři spolupracují na rozvoji a přispívání ke společné vizi školy (Schweig et al., 2019).

Schweig et al., (2019) popisuje rozdíl mezi školním a třídním klimatem, kdy školní klima souvisí s celkovým školním prostředím, klima ve třídě souvisí se zkušenostmi každého žáka v jednotlivých třídách, což vysvětluje rozdíly ve vnímání své třídy a školy žáky.

Jak je patrné z výše popsaného, školní i třídní klima ovlivňují čtyři aspekty, a sice (Indeed Editorial Team, 2023):

- aspekt intelektuální (vzdělávací obsah, formy a metody výuky, výstupy)
- aspekt sociální (vzájemné vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a učitelem)
- aspekt emoční (emocionální reakce)
- aspekt fyzický (vzhled školních prostor, potažmo konkrétní třídy a její uspořádání)

Se školním klimatem souvisí celá školní komunita – žáci, učitelé, další pedagogičtí pracovníci i nepedagogický personál, vedení školy i rodiče. Všechny tyto skupiny jsou spolutvůrci v úsilí o zlepšení školního klimatu. Ukazatelé klimatu školy jsou v zásadě totožné s ukazateli třídního klimatu. Faktory pro měření školního klimatu musí zahrnovat jak edukační výsledky, tak i sociální, emocionální a osobnostní výsledky nezbytné pro školní i mimoškolní úspěch a rozvoj (National School Climate Center, 2024).

Učitelé by se měli zaměřit na čtyři způsoby, jak lze podpořit prosociální vzdělávací úsilí. Měli by být autentickým příkladem a morálním kompasem. Měli by využívat pedagogiku, která podporuje prosociální výuku a poskytuje osobně relevantní vzdělávací zkušenosti, například kooperativní učení, třídní schůzky, budování konsensu, řešení/mediace konfliktů, učení služeb, budování empatie, budování týmu a diskuse o morálním dilematu. Kromě učitelů by se však i další zaměstnanci školy měli účastnit příležitostí profesního rozvoje,

kteře podporují smysluplné vztahy mezi žáky a učitelem a které podporují pocit bezpečí studentů (fyzicky, emocionálně a intelektuálně), podporu, propojení a zapojení do školního života a učení. Tedy také asistenti pedagoga (Harvey et al., 2016).

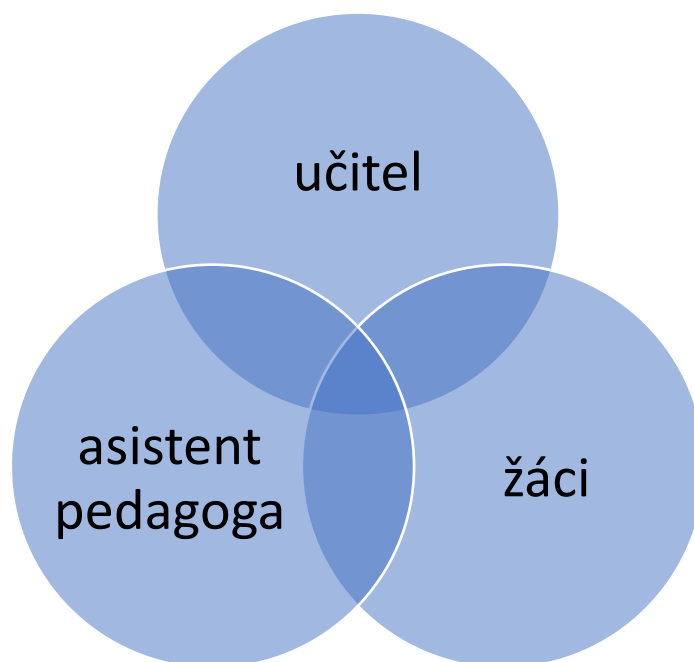
1.2 Činitelé, kteří ovlivňují třídní klima

Jak plyne z výše popsaného, mezi hlavní činitele třídního klimatu se řadí členové pedagogického sboru - třídní učitel a učitelé a další pedagogičtí pracovníci, jako je právě asistent pedagoga, a samozřejmě samotní žáci, tedy třídní kolektiv (Harvey et al., 2016).

Školní třída je základní jednotkou v moderní struktuře školského systému, ale je také samostatnou sociální skupinou. Je důležité zmínit, že byla formálně a institucionálně vytvořena pro výukové účely, ale postupem času se v důsledku různých společenských procesů, zahrnujících její členy, stala také referenční skupinou žáků a základnou výukového a vzdělávacího prostředí. Školní třída jako sociální skupina se vyznačuje specifickými rysy, které ji odlišují od ostatních skupin (Čapek, 2010).

Členství v třídním kolektivu je povinné, což znamená, že hlavní cíle týmu jsou povinné. Jeho manažeři, tedy učitelé, jsou zajišťováni zvenčí. Jednotlivec se musí tomuto „donucení“ přizpůsobit a může ho přijmout, ale nemůže ho změnit. Kolektivní činnost a chování týmu jsou do značné míry určovány strukturou nadřazených subjektů, jako je škola nebo vzdělávací systém. Škola obvykle třídnímu kolektivu nevnucuje žádnou speciální strukturu, protože ten vzniká do značné míry spontánně jako výsledek interakcí mezi studenty. Škola má zájem na tom, aby žáci dodržovali normy důležité z hlediska vyučovacích a vzdělávacích cílů školy, tedy takové, které jsou formální a institucí prosazované. V oblastech důležitých pro žáky, a tedy týkajících se jejich chování v jimi vytvářených sociálních situacích, a méně důležitých pro školu. V kolektivu se vytvářejí spontánní normy vzájemným ovlivňováním, interakcí během skupinového života (Čapek, 2010).

Ač samozřejmě výše popsané reflektuje v našem prostředí spíše působení žáků na základních a středních školách, také již v předškolním vzdělávání je možné určité prvky identifikovat, neboť i zde funguje kolektiv, který je veden pedagogem – sociální skupina, kterou třída v mateřské škole beze sporu představuje dodržuje normy a pravidla a vyvíjí se. Klima ve třídě ovlivňují zejména „*edukační a výchovné metody a činnosti, komunikace, vztahy mezi dětmi, kázeňské vedení, prostředí třídy a participace žáků*“, jak uvádí Čapek (2010, s. 15).

Obrázek 1 Spolutvůrci třídního klimatu (vlastní zpracování autora, 2024)

1.2.1 Vliv pedagoga na klima školní třídy

Pedagog se řadí mezi hlavní aktéry třídního klimatu, jelikož řídí výchovně-vzdělávací proces a zároveň si vytváří vztah se svými žáky (Čapek, 2010). Optimální prostředí a celkově třídní klima může spoluvytvářet tím, že předloží jasná očekávání žáků ve třídě, poskytne příležitosti ke zlepšení sociálních dovedností, naváže vztahy se svými studenty a nabídne relevantní obsah. V tomto typu prostředí ve třídě mají žáci pocit, že pedagogové oceňují jejich přínos. V důsledku se mohou stát aktivnějšími účastníky procesu učení, což přispívá k produktivnějšímu vzdělávacímu prostředí (Indeed Editorial Team, 2023).

Lze charakterizovat základní body, které vedou k pozitivnímu klimatu třídy (Indeed Editorial Team, 2023):

V první řadě se jedná o **budování pozitivních vztahů s žáky**. Díky tomu se cítí bezpečně. Ví, že mohou přijít za pedagogem s otázkami ohledně úkolů nebo když čelí nějaké výzvě. Mnozí z nich možná ocení, když vědí, že mají někoho, komu mohou důvěřovat a komu se mohou svěřit. Doporučuje se vybudovat si vztah se svými žáky tak, že si pedagog udělá čas na individuální interakci s nimi. Naslouchá jejich komentářům nebo obavám a projeví nadšení, když za ním přijdou, aby se podělili o své zkušenosti či problémy.

Dále se hovoří o **fyzickém prostředí třídy**, které rovněž může pedagog ovlivnit. Prostředí třídy poskytuje studentům strukturu, která může snížit úroveň stresu a pomoci jim, aby se ve třídě cítili pohodlněji. Je vhodné zvážit, ač nyní se jedná spíše o stupně vzdělávání vyšší než předškolní, uspořádání třídy tak, že se žákům přidělí místa. Zavedou se postupy pro rozdávání a sbírání práce a zajistí se, aby všechny stoly směřovaly do přední části místnosti, aby všichni viděli na tabuli. Dalším důležitým aspektem fyzického prostředí je estetika třídy, kterou dotváří obrazy nebo fotografie. Žáci tak mohou být schopni lépe porozumět osobnosti učitele nebo preferencím na základě vizuálů ve třídě. Učitel naopak může nastavit tón na základě výzdoby třídy. Je důležité nastavit **vysoká edukační očekávání** ihned na začátku školního roku. Žákům je důležité tato očekávání vysvětlit a říci jim, že pedagog je tu od toho, aby udělal maximum, aby jim pomohl učit se. Pokud budou potřebovat pomoc, bude jim k dispozici. Ovšem na oplátku od nich očekává, že ve své práci udělají to nejlepší. Je užitečné rozpracovat zásady hodnocení, aby pochopili, co v oblasti hodnocení povoleno je a co není (Indeed Editorial Team, 2023).

Poskytování pozitivního posilování pomáhá podporovat silnou kulturu třídy. Jednou z metod pozitivního posilování je poskytování vnějších motivátorů – faktorů, které motivují studenty k pozitivnímu chování, jako například dávat jim odměnu, bonbóny za to, že uspěli v testu / úkolu, nebo jim na konci hodiny dát pět minut volného času. Poskytování veřejné pochvaly je také dobrou vnější motivací. Lze pochválit chování nebo studijní výsledky před jeho spolužáky. Najít čas a kontaktovat jejich rodiče a dát jim vědět, jaké pozitivní chování jejich dítě projevuje. Hovoří se také o **zpětné vazbě**. Během školního roku učitelé obvykle poskytují mnoho zpětné vazby týkající se práce a chování žáků. Je však užitečné zvážit, zda požádat o zpětnou vazbu také od své třídy a zjistit, jak žáci nahlíží na to, jak pedagog řídí svou třídu, jak hodnotí obsah a další. To může poskytnout přehled o tom, co pedagog dělá dobře, a naopak, jak se může zlepšit. Mnoho žáků navíc oceňuje, když si kantor váží jejich názoru, což může posílit pozitivní prostředí ve třídě. Doporučuje se také **podporovat spolupráci**, která vede k efektivnější spolupráci. Aby byla produktivní, je potřeba zvážit jasná očekávání a důvody spolupráce (Indeed Editorial Team, 2023).

Jednoduchou, ale účinnou součástí vytváření pozitivního prostředí ve třídě je **poskytovat žákům podporu**, když ji potřebují. Někteří žáci, děti čelí edukačním problémům, nebo zkrátka jen potřebují někoho, s kým by si promluvili o své osobní situaci, kterou doma řeší. Díky tomu často oceňují, že jim někdo, komu mohou důvěřovat, naslouchá, a v případě potřeby jim poradí. Žáci by měli mít **možnost vyjádřit svůj názor** a možnost volby. Když cítí, že na jejich názoru záleží, je pravděpodobnější, že se zapojí do

třídních diskuzí. Podpora zplnomocnění začíná poskytováním příležitostí sdílet své názory, a rozhodovat se, jak se nejlépe učit. To buduje sebevědomí, které podporuje pozitivnější učební prostředí. Učení zaměřené na žáka se zaměřuje na to, aby umožnilo studentům podílet se na rozhodování ve třídě, a dává jim více příležitostí učit se způsobem, který je pro ně nejpohodlnější. Nabídnout jim více možností, jak se učit, jim pomůže zapojit se do rozhodnutí, která ovlivňují jejich učení. Pokud mají pocit, že na jejich vstupu záleží, mohou se zdát propojenější a vynakládají větší úsilí při práci ve třídě (Indeed Editorial Team, 2023).

Pro pozitivní klima ve třídě je vhodné **stanovit si rutinu**. Když studenti ví, co očekávat, může to u nich vytvořit pocit normálnosti. Rutiny ve třídě se mohou skládat ze začátku každého dne zvonkem, zopakováním cílů a podobně. Lze rovněž zvážit provádění stejných aktivit ve stejný den každý týden. Zavedení rutiny umožňuje žákům vědět, co mohou každý den očekávat, když vstoupí vaší třídy. S rutinou souvisí **vytváření pravidel**, neboť stanovením systému pravidel a očekávání žáci vědí, jaké chování je pro pedagoga a v rámci kolektivu přijatelné. Pravidla pomáhají udržovat každodenní strukturu třídy a mohou významně pomoci při správě třídy. Když žáci vědí, že pokud neuposlechnou a učitel má v úmyslu dostat následkům, mají sklon chovat se pozitivněji. Na druhou stranu je potřeba určitá míra **flexibility**, protože přizpůsobení očekávání každé situaci, která nastane, dává žákům příležitost vidět, že se mohou setkat s náročnými situacemi, a přesto je jim i učitelé poskytnuta flexibilita, pokud si to situace vyžaduje. Týká se zejména jednání v neočekávaných situacích. Když má žák krizi, osobní problémy a potřebuje zavolat svým rodičům, v případě požárního cvičení, úpravy pravidel a jiných specifických situací (Indeed Editorial Team, 2023).

V této kapitole jsme se zamysleli nad tím, jak je důležité pro pozitivní klima ve třídě stanovit si rutinu a vytvořit třídní pravidla. Pokud studenti ví, co očekávat, může to u nich vytvořit pocit normálnosti. Také jsme si uvedli, že mezi hlavní činitele třídního klimatu se řadí členové pedagogického sboru – třídní učitel a učitelé, další pedagogičtí pracovníci, jako je právě asistent pedagoga, a samozřejmě samotní žáci, tedy třídní kolektiv. V následující kapitole se zaměříme na měření a hodnocení třídního klimatu.

1.3 Měření a hodnocení klimatu třídy

V optimálním prostředí třídy se všichni aktéři cítí dobře – žáci, učitelé, asistenti pedagoga. Důležité je ze strany pedagoga a asistenta pedagoga, pakliže zůstaneme v prostředí mateřských škol sledovat pokroky žáků. Jak se chovají, jaké mají návyky, zda se u

nich eliminují případné deficity. Je potřeba s dětmi mluvit, zjišťovat jejich spokojenost, i opačně, zda je něco netrápí. Důležité je, aby pozornost byla věnována rovnoměrně a spravedlivě, aby některé z dětí nemělo pocit, že je upozadováno. Děti by měly mít možnost se podílet na společném plánování a vést dialog. Stejně tak by nemělo chybět adekvátní chválení, jakožto i pokárání (Indeed Editorial Team, 2023).

Ne vždy jsou však podmínky ve třídě nastaveny tak, jak jsou popsány výše. Je potřeba učinit určité kroky vedoucí k optimalizaci podmínek ve třídě. Aby bylo možné opatření učinit, je potřeba určité jevy popsat, změřit, identifikovat, a k tomu slouží diagnostika. Kromě toho však slouží jako prevence, díky níž je možné zkvalitňování výchovně-edukačního procesu (Brodská, Pekárková, 2023).

Klima školní třídy lze diagnostikovat několika způsoby, a to buď samotným kontaktem s kolektivem, na základě určitých faktorů, tak i standardizovanými metodami. Brodská a Pekárková (2023) uvádí dva typy diagnostiky klimatu. V prvním případě je možné zaměřit se na školní třídu v kontextu klimatu celé školy. Sledují se aspekty, jako jsou lokalita školského zařízení, finanční zázemí, metody výuky a zaměření školy, celkové vztahy ve škole. Druhou možností je sledování klimatu konkrétní třídy jakožto sociální skupiny se všemi faktory, které s jejím fungováním souvisí. Sledují se vztahy mezi žáky navzájem. Vztahy mezi pedagogy a žáky, jejich spokojenost, deficity a další faktory, jak bude popsáno níže v textu této kapitoly.

Diagnostice podléhá zkoumání prostředí třídy včetně materiálního zázemí. Tedy, jak toto třídní prostředí působí na žáky a učitele, popřípadě také rodiče. Hodnotí se rovněž výuka, její efektivita. V rámci působení učitele se hodnotí metody výuky, které využívá pedagog. Tedy jak metody edukační, tak diagnostické. Zjišťuje se, zda korespondují se školním vzdělávacím plánem. Podstatnou částí je rovněž zjištění, zda je systém výuky uzpůsobován potřebám a schopnostem jednotlivých žáků. Což souvisí právě s žáky slabšími a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Nejen zde se posuzuje činnost asistenta pedagoga. Vztahy a sociální interakce v třídním kolektivu se prolínají navzájem, ovšem je nutné hodnotit je samostatně. Sledují se vztahy mezi žáky navzájem, mezi žáky a učitelem, mezi žáky a asistentem pedagoga, pakliže ve třídě působí jakožto výchovně-vzdělávací činitel. Důležitý je samozřejmě také vztah mezi učitelem a asistentem pedagoga. Hodnotí se zejména kvalita daných sociálních interakcí, struktura kolektivu a jeho soudržnost, normy a hodnoty, formy komunikace, sociální dovednosti. Jako poslední skupinu faktorů uvádí zmiňované autorky organizaci dění v dané třídě, přičemž je zde zahrnováno věkové složení, celkový počet žáků a poměr mezi dívkami a chlapci, heterogenita. Tedy sleduje se celkové

složení třídy. U učitele se hodnotí míra uplatňování jeho autority, jaké využívá prostředky k rozvoji kompetencí k sebeřízení žáků a jejich kooperaci s ostatními (Brodská a Pekárková, 2023).

Postup diagnostiky klimatu školní třídy lze považovat za standardizovaný proces, kdy je zpravidla uplatňována následující metodologie (Brodská a Pekárková, 2023):

- Plán, v rámci, kterého si ujasňujeme, jaká data chceme získat, jakými metodami je budeme získávat a jak je budeme zpracovávat, v jakém časovém harmonogramu, kde konkrétně. Již v této fázi víme, komu budeme předávat výsledky a dle toho navrhujeme formu zpracování a výstupu.
- Sběr dat a jejich zpracování představují hlavní fázi diagnostického procesu, ve kterém se realizuje diagnostika pomocí předem stanovených metod, nejčastěji například rozhovorů, dotazníků a hodnotících (či sebehodnotících a postojoyých) škál, přímého či nepřímého pozorování. Výčet daných postupů je však mnohem rozsáhlejší. Využívá se rovněž sociometrie, prostřednictvím které lze zkoumat vztahy ve skupině a její strukturu. U nejmenších dětí se pak jako nejideálnější, kromě dialogu, jeví kresebné techniky.
- Zpracování získaných údajů představuje poslední, respektive předposlední fázi, neboť v případě výskytu negativních vlivů lze navrhnout přiměřená opatření. Z výše popsaného postupu je patrné, že zvolené metody mohou mít kvalitativní i kvantitativní charakter, popřípadě je možná jejich kombinace.

Jak již bylo naznačeno, mezi nejčastější metody se řadí **pozorování**, jehož výhodou je, že se provádí v přirozených podmínkách třídy, kdy kolektiv funguje beze změny. Pozorovatel si zaznamenává svá zjištění do záznamového archu, a ty pak vyhodnocuje.

Pozorování žáků jako výzkumná metoda je jedním z nejpoužívanějších způsobů sběru dat ve školním prostředí. Tato metoda umožňuje sledovat chování a interakce žáků přirozeným způsobem, aniž by je ovlivňovali nebo manipulovali se situací. Pozorování může být prováděno buď participativně, kdy výzkumník sleduje žáky zblízka a zapojuje se do jejich aktivity, nebo nestrukturovaně, kdy je sledování prováděno na dálku a výzkumník se nezúčastňuje přímo. Pozorování žáků může být využito k různým účelům ve školním prostředí. Například může sloužit k monitorování chování žáků ve třídě, k pochopení sociálních vztahů mezi žáky nebo k identifikaci specifických potřeb žáků s určitými vzdělávacími potřebami. Výzkumníci mohou takto získat cenné informace o žákovských preferencích, schopnostech a potřebách, které mohou posloužit ke zlepšení vzdělávacího prostředí a procesu vyučování. Celkově lze konstatovat, že pozorování chování žáků

představuje efektivní nástroj pro sběr dat ve školním prostředí. Pokud je prováděno s ohledem na etické zásady a s dostatečnou odbornou způsobilostí výzkumníků, může poskytnout cenné poznatky o chování, interakcích a potřebách žáků, které mohou vést ke zlepšení vzdělávacího procesu a prostředí ve školách a zlepšení klimatu třídy (Gabašová a Vosmik, 2019; Brodská a Pekárková, 2023).

Gabašová a Vosmik (2019) dále upozorňují, že osoba pozorovatele by neměla být, v případě zjišťování námi řešené problematiky, součástí zkoumané sociální skupiny, tedy neměla by se přičiňovat na utváření klimatu.

Další metodou, jež se řadí mezi kvalitativní přístupy, se řadí **rozhovor**. Rozhovor jako metoda výzkumu je jedním z nejčastěji používaných nástrojů. Umožňuje výzkumníkům získat hlubší porozumění dané problematice prostřednictvím interakce s účastníkem, nebo účastníky rozhovoru. Díky němu lze zjistit podrobné informace, které by nebylo možné získat prostřednictvím anonymních dotazníků či jiných kvantitativních metod. Jednou z klíčových výhod rozhovoru jako metody je možnost zkoumat složité a subjektivní otázky, které vyžadují hlubší pochopení či interpretaci. Žák má možnost více se zamyslet nad otázkami, poskytnout rozvinuté odpovědi, které mohou být následně analyzovány, interpretovány. Díky tomu lze získat bohaté a kvalitativní informace, které jsou pro výzkum často klíčové. Další výhodou rozhovoru jako metody výzkumu je možnost sledovat neverbální projevy respondentů, jako je mimika, gestikulace či tón hlasu. Tyto prvky mohou poskytnout další informace o dětských emocích, postojích či názorech a přispět k celkovému pochopení dané problematiky. Tím pádem lze získat komplexnější pohled na sledovaný jev a lépe porozumět jeho kontextu. Díky možnosti zkoumat složité a subjektivní otázky, sledovat neverbální projevy a využívat různé druhy rozhovorů je tato metoda velmi užitečná a efektivní (Hendl, 2016).

V prostředí mateřských škol mohou rozhovory probíhat i specifickým způsobem, kdy žáci v tomto věku zpravidla absolvují rozhovor za asistence učitele, popřípadě se volí neverbální forma, například formou ukazování. Zároveň se tak nemusí dít pouze v rámci řízené činnosti, ale též při spontánní činnosti, jak popisuje Čapek (2010).

Z kvantitativních metod se využívá zejména dotazník, který se však, a zcela logicky, aplikuje až během primárního vzdělávání. Mezi nejužívanější se řadí: Dotazník „Naše třída“, Dotazník B3 a B4, Dotazník MCI (My Class Inventory), Dotazník CES (Classroom Environment Scale actual and preferred short form), Dotazník KLIT: zaměřuje se na tři prvky klimatu školní třídy, Dotazník SCCQ (Student Classroom Climate Questionnaire),

LEI (Learning Environment Inventory) (Lašek, 2012). Pro mladší žáky je vhodné v rámci diagnostiky klimatu školní třídy hodnotit například výtvarné práce a výrobky.

2 Asistent pedagoga a jeho role v předškolním vzdělávání

Předškolní vzdělávání je důležitou etapou ve vývoji dítěte, životní fázi, která připravuje jedince na budoucí školní a životní výzvy. Tato fáze vzdělávání se zaměřuje na děti ve věku od tří do šesti let (sedmi let), přičemž klade důraz na rozvoj celkového pohybu a motoriky, sociálních dovedností, kreativity a kognitivních schopností. Vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání se liší napříč zeměmi, ale obecně mají za cíl poskytnout dětem příležitosti k objevování, učení se a rozvoji dovedností, které jim umožní dosáhnout svého plného potenciálu (Seidlová Málková, 2020).

Tato výchovně-vzdělávací etapa je založena zejména na hravém přístupu, který podporuje zvědavost a radost z učení, poznávání a sociální adaptaci. Hlavními cíli předškolního vzdělávání je rozvoj jemné a hrubé motoriky, kdy jsou děti povzbuzovány k rozvoji dovedností v oblasti psaní, malování, stříhání, skládání a manipulaci s různými materiály. Cvičí se hudební aktivity, tance a pohybové aktivity, které posilují koordinaci a sílu dětí. Dále jsou důležité sociální interakce, neboť předškolní vzdělávání je také klíčové pro rozvoj sociálních dovedností a vztahů s vrstevníky a učiteli. Děti se učí spolupracovat, sdílet, vyjadřovat své myšlenky a emoce a respektovat rozdíly mezi ostatními. Kognitivní schopnosti a celkově rozvoj kognitivních dovedností, jako je pozornost, paměť a logické myšlení je podstatnou částí výuky v mateřských školách. Děti se učí třídít, počítat, rozeznávat barvy a tvary a řešit jednoduché matematické a logické úkoly, ovšem stejně tak je důležitý rozvoj kreativity a vyjádření se, například prostřednictvím uměleckých a hudebních aktivit. Děti se učí malovat, modelovat, zpívat, tančit a hrát na hudební nástroje, což stimuluje jejich smysly a fantazii (Seidlová Málková, 2020).

Předškolní vzdělávání má důležitou roli při přípravě dětí na vstup do školy, kdy se hovoří o školní zralosti a školní připravenosti. Tedy, dítě musí dosáhnout takového stupně rozvoje na úrovni fyzické, psychické, emoční i sociální, aby mohlo postoupit do vyššího stupně vzdělávání. V tomto případě se hovoří o školní zralosti. Souhrn kompetencí, mezi které se řadí schopnost komunikace, spolupráce, sebeovládání a další představují školní připravenost. S tímto souvisí pojem školní diagnostika, kterou provádí pedagog, ovšem podílí se na ní také asistent pedagoga (Zormanová, 2019).

Kromě znalostních dovedností se v tomto věku také rozvíjejí sociální a emocionální dovednosti, které jsou nezbytné pro úspěch ve škole a v budoucím životě. Je tedy klíčové, aby předškolní vzdělávání bylo dostupné a kvalitní pro všechny děti, bez ohledu na jejich sociální původ a ekonomické možnosti rodin, protože získané kompetence, definované v kurikulu, tedy v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, umožňují dítěti vstoupit do další etapy života (RVP PV, 2021).

Nejčastějším důvodem zapojením asistenta pedagoga do předškolního vzdělávání bývá výskyt žáka se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřské škole. V následující podkapitole si vydefinujeme hlavní pojmy spojené s touto problematikou

2.1 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách hlavního proudu

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, které je možné chápat také jako potřeby, které se doplňují k obecným cílům školního vzdělávání, které vyžadují, aby škola byla přizpůsobena individuálním zvláštnostem nebo charakteristickým rysům poruch učení. Jsou vzdělávání buďto v běžných nebo specializovaných (paragrafových) školských zařízeních a to na základě výše popsané legislativy. Zákonní zástupci rozhodují, do jakého typu zařízení dítě umístí. Kromě toho hrají důležitou roli také další okolnosti, jako jsou míra potřebných opatření, dostupnost vhodného zařízení a další (RVP PV, 2021).

V mateřských školách je nezbytné rozvíjet vyváženým způsobem všechny aspekty osobnosti dítěte. Je podstatné, aby se pedagogové nezaměřovali například na kognitivní stránku na úkor stránky socio-emocionální a psychomotorické. Z tohoto důvodu hraje důležitou roli v rozvoji osobnosti dítěte i prostředí mateřské školy a organizace vzdělávání z hlediska heterogenity (Rochovská et al., 2023).

Je důležité zmínit, že na předškoláky není možné nahlížet jako na homogenní skupinu. Jejich potřeby jsou velmi individuální. Je u nich různá úroveň psychomotorického a kognitivního vývoje, jazykové úrovně i míra socializace a osobnostního vývoje. To platí zvláště u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Každé se učí jinou rychlostí a jiným způsobem, má různé rodinné zázemí. Vždy je proto nutné prozkoumat jejich speciální potřeby vzhledem k deficitu a naplánovat podporu, která by měla být prováděna v součinnosti nejen s pedagogem a asistentem pedagoga, ale též rodiči. V praxi to znamená, že je nutné vytvořit takové edukačně-výchovné prostředí a zvolit patřičný styl vzdělávání,

který odpovídá potřebám jednotlivých dětí i jejich rodin (Bendová, Čecháčková, Šádková, 2014).

V mateřské škole, která je povinná pouze poslední rok před nástupem do základního vzdělávání, se mohou společně vzdělávat také děti se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i dítě, které „*k naplnění svých vzdělávacích možností a uplatnění práv potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Jedná se o úpravu ve vzdělávání a školských zařízeních odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí a životním podmínkám dané osoby.*“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16)

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, kdy v § 2 jsou popsány jednotlivé stupně podpůrných opatření. Ta jsou rozčleněna do pěti úrovní od minimálního opatření prvního stupně, které zahrnuje úprava metod výuky a hodnocení, jež nejsou zásadní, přesto však musejí být účinná. Následná opatření podléhají zhodnocení specializovaného školského zařízení, jemuž náleží kompetence speciálně vzdělávací potřeby posuzovat. Na základě vyšetření a posouzení žákových možností, schopností a dovedností může být doporučeno podpůrné opatření druhého až pátého stupně (Vyhláška č. 27/2016 Sb.).

Jak už jsme si zmínili, vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných mateřských školách se uskutečňuje za pomoci podpůrných opatření stanovených v příslušných dokumentech. Může se jednat o podporu materiální či personální v podobě asistenta pedagoga. Z hlediska začleňování dětí do mateřských škol je trendem inkluzivní vzdělávání podporující rozmanitost a rozvoj osobnosti dítěte bez srovnání s ostatními dětmi.

Při tvorbě současných kurikulárních dokumentů pro předškolní vzdělávání je doporučován přístup preferující vzájemný respekt, důvěru a partnerskou komunikaci v sociální skupině. Dospělý není ten, kdo všechno ví a dítě se od něj vše naučí, ale je v roli facilitátora a partnera dítěte. Sdílejí společné aktivity, získávají zkušenosti, které jsou základem pro získávání znalostí, dovedností, zkušeností, postojů, hodnot a dalších. (Rochovská et al., 2023).

Pacholík, Prachovská et al. (2015) hovoří o přístupu specifickém, a ten se zaměřuje na tři roviny, prevenci, tedy předcházení problémů, pomoc s problémy a spolupráci s rodinou. Dále vedení k samostatnosti a ochranu fyzického a psychického zdraví. Výše popsané souvisí s koncepcí inkluzivního vzdělávání, které by mělo zajistit, aby se tyto skupiny dětí nestaly neviditelnými v rámci koncepce „všech“ (Magnússon, 2020). Inkluzivní

vzdělávání bylo i v české legislativě rozšířeno tak, aby řešilo potřeby všech dětí, včetně dětí z různých kultur a etnik nebo těch, které jsou zranitelné a vyloučené z jakéhokoli důvodu a nemají přístup do běžné školy, jak popisují Rochovská et al. (2023).

Celý tento institucionální konsenzus doprovází sdílená definice cílů inkluzivního vzdělávání v mnoha zemích Evropy a světa. V našem prostředí byl stěžejní vstup do Evropské Unie a s tím spojené přijímání společné legislativy, a tedy také vydání školského zákona (Rochovská et al., 2023). Možnost podpůrného opatření ve formě přidělení asistenta pedagoga se řadí mezi nejčastější formy podpory. Pro příklad lze zmínit výzkum, který provedly Bendová, Čecháčková a Šádková (2014), v němž se zaměřily na připravenost mateřských škol v oblasti edukace dětí vyžadujících podpůrná opatření a připravenost pedagogických pracovníků. Z výsledků bylo patrné, jak moc jsou z pohledu učitelů asistenti pedagoga důležití. Znájí metody a postupy práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.

2.2 Profese asistenta pedagoga

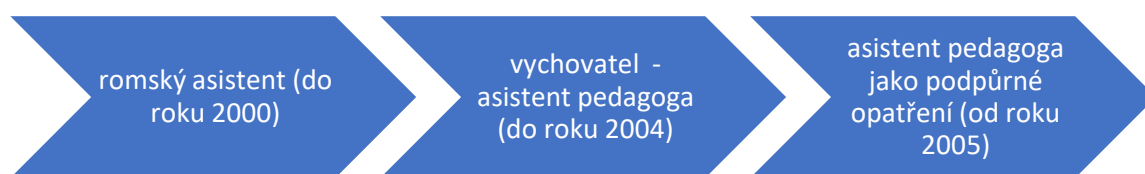
Asistent pedagoga jakožto zaměstnanec školy představuje důležitou součást českého vzdělávacího systému (Ďulíková, 2020). Jak popisuje Němec (2021), samotná profese asistenta pedagoga není v našem prostředí neznámým pojmem, ač samozřejmě až se změnami ve smyslu inkluzivní novely školského zákona došlo k masivnější podpoře. Již po revoluci, tedy v devadesátých letech. Postupně se měnil školský systém, byly jakožto experiment zaváděny tyto pozice na základních školách v souvislosti se vzděláváním romských dětí. Ve stejném období k zavedení pojmu romský asistent. Asistenti s romským původem pracovali ve školách jakožto podpora romských dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Na počátku nového tisíciletí, kdy zároveň nastala změna vzhledem k plánovanému vstupu České republiky do Evropské unie a bylo vydáno národní kurikulum, tedy Bílá kniha, došlo k přejmenování pozice na vychovatel – asistent učitele. V roce 2004 byl vydán školský zákon a následující rok nastalo sloučení asistentů, kteří pracovali se žáky se sociálním znevýhodněním a nově asistentů podporující žáky se zdravotním znevýhodněním. Vznikla jednotná pracovní pozice asistenta pedagoga. Po roce 2010 docházelo k nárůstu obsazování pozic podporující žáky se sociálním a zdravotním znevýhodněním. Od roku 2016 jsou zaváděny na školách hlavního proudu jakožto podpůrná opatření na základě platné legislativy a ve smyslu inkluzivního vzdělávání (Valenta et al., 2012).

Jak popisují Valenta et al. (2012, s. 7) asistent pedagoga „je pedagogickým pracovníkem, je tedy zaměstnancem školy a působí ve třídě, v níž je integrován žák se speciálními vzdělávacími potřebami a jeho hlavním posláním je podpořit integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu“.

Význam role asistenta pedagoga je zdůrazňován zejména v kontextu inkluzivního vzdělávání, kdy jsou žáci se speciálními potřebami – žáci se zdravotním znevýhodněním, postižením či žáci se sociálním znevýhodněním – integrováni do běžných tříd spolu s ostatními žáky. Tato inkluzivní praxe podporuje porozumění, přijetí a rovnost mezi všemi studenty a vytváří pozitivní prostředí, ve kterém mohou všichni prosperovat. Asistentská profese má vícero podob a odvíjí se od míry kompetencí, formy financování i požadavků na profesorské kompetence. Existuje pozice osobního asistenta, školního asistenta a asistenta pedagoga, který představuje podpůrné opatření při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Ďulíková, 2020).

V této práci je pozornost věnována asistentovi pedagoga, který je definován školským zákonem č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jakožto jedno z podpůrných opatření, přičemž působí v běžných školách či třídách jako podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nebo jakožto podpora v rámci celého třídního kolektivu, pakliže se v takové třídě vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. V opačném případě asistent pedagoga působí ve školách, třídách, skupinách, které jsou zřízeny na základě školského zákona, konkrétně § 16, odst. 9, tedy ve školách/třídách speciálních (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 9).

Obrázek 2 Znáznornění vývoje profese asistenta pedagoga (Ďulíková, 2020)

Asistenti pedagoga a jejich přítomnost ve třídách hlavního vzdělávacího proudu souvisí se změnami legislativy, tedy novelou školského zákona č. 561/2004 a vyhláškou o inkluzivním vzdělávání č. 27/2016 Sb. Systém podpůrných opatření zahrnuje právě jejich působnost v rámci vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jakožto podporu žákům i samotným pedagogům. Do jejich působnosti patří povinnosti, jež jsou nezbytné pro plynulý chod ve třídě a jež jsou popsány níže v textu práce.

V České republice je role asistenta pedagoga upravena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a jeho novelizaci. Podle tohoto zákona má každá škola právo zaměstnat asistenta pedagoga, pokud má žáky se speciálními potřebami, kteří vyžadují další podporu. Nařízení vlády č. 562/2020 Sb., stanovuje rozsah přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků. Popisuje přímou činnost asistenta pedagoga a rozsah jeho kompetencí v obecné rovině. Konkrétní úkony jsou dále specifikovány v pracovní smlouvě, za kterou odpovídá ředitel. V roce 2016 bylo vydáno Metodické doporučení ke zřízení funkce asistenta pedagoga, které představuje souhrn doporučení ve využívání služeb asistenta pedagoga, jeho působení, zainteresování školského poradenského zařízení a další specifika (MŠMT, 2016).

Asistent pedagoga pracuje s žáky s podpůrnými opatřeními a zřízení jeho pozice/funkce je považováno za jedno z podpůrných opatření definovaných vyhláškou, které cílí k zpřístupňování vzdělání specifickým skupinám žáků. Cílovými skupinami jsou žáci se zdravotním postižením a žáci se sociálním znevýhodněním. Podpůrná opatření navrhuje škola (1. stupeň podpůrných opatření) nebo školské poradenské zařízení na základě speciálně pedagogické diagnostiky (2.-5.stupeň) poradenského zařízení. Samotná práce asistenta pedagoga může probíhat způsoby odvíjejících se od typu školského zařízení. Vždy platí, že by měl pracovat na základě instrukcí pedagoga, který vede výuku a zodpovídá za kvalitu vyučovacího procesu, a v souladu s doporučením školského poradenského zařízení, od kterého získává metodické pokyny, ovšem nikoliv samotnou diagnostickou zprávu, neboť ta je předávána výhradně do rukou rodičů, kteří ji předkládají škole (MŠMT, 2016).

Jak již bylo zmíněno níže, oblast profesních požadavků a náplně práce asistenta pedagoga stanovují metodické pokyny a příslušná legislativa, zejména zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, na základě kterých se činnost dělí dvou skupin přímou a pomocnou výchovnou.

Existují tedy dvě úrovně odbornosti, jak uvádí Ďulíková (2020), a dle toho jsou odvozeny dvě úrovně kvalifikačních požadavků:

- individuální přímá pedagogická činnost;
- pomocné výchovné práce.

Tabulka 1 Kvalifikační požadavky asistenta pedagoga dle zákona č. 563/2004 Sb. (vlastní zpracování autora)

<p>Činnost: přímá činnost ve třídě</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vysokoškolské vzdělání v kreditovaném oboru pedagogických věd, • vzdělání v programu celoživotního učení zaměřené na pedagogiku, absolvování vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga, • VOŠ pedagogického zaměření, střední vzdělání s maturitou pedagogického zaměření
<p>Činnost: pomocná výchovná činnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • střední vzdělání s výučním listem a studium pedagogiky, • střední vzdělání v rámci vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu asistentů pedagoga, • střední vzdělání v rámci vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru a studium pedagogiky či studium pro asistenty pedagoga, • základní vzdělání a studium pro asistenty pedagoga

Kromě výše zmíněného se od asistenta pedagoga očekává, že bude disponovat patřičnými kompetencemi, zejména komunikačními, sociálními a prosociálními. To vše souvisí s osobností asistenta pedagoga a částečně se překrývá s tím, co je očekáváno od učitele. Měl by být motivovaný ke své práci a dělat ji s nasazením, odpovědností a důsledností. Neměla by zde být absence kreativity, tvořivosti, flexibility, schopnosti týmové spolupráce. Je potřeba, aby byl trpělivý, empatický, vstřícný a laskavý.

Jak uvádí Uzlová (2010, s. 45), každý asistent pedagoga by měl „zvládnout vymezení hranic ve vztahu k učiteli, k začleněnému dítěti, jeho spolužákům i rodičům. Musí umět najít správnou míru v těchto vztazích, nebýt příliš dominantní ani submisivní.“

2.3 Hlavní činnost asistenta pedagoga

Vzhledem k výše popsaným požadavkům je patrné, že asistentská pozice se dělí do dvou úrovní, vyšší úrovně profese a nižší.

Ve vyšší úrovni asistent provádí přímou pedagogickou činnost v součinnosti s pokyny pedagoga, přičemž mezi jeho primární úkoly se v rámci této pedagogické činnosti jedná o individuální podporu žáka v dosahování vzdělávacích cílů, vedení k samostatnosti, vytváření pracovních a hygienických návyků a osvojování si sociálních kompetencí (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 5, odst. 3).

Nižší úroveň profese zahrnuje pomocné výchovné a organizační činnosti podporující pedagoga v jeho přímé činnosti, stejně jako žáky. Konkrétně se jedná o činnost spojenou s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nejen vzdělávací, ale též adaptační, stejně jako je jeho náplní pomoc žákům při sebeobsluze či podpora komunikace s žáky, v rámci kolektivu, s rodiči a zákonnými zástupci, s komunitou (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 5, odst. 4).

Základní způsob práce asistenta pedagoga lze rozdělit na individuální a skupinovou a dále dle toho, zda se jedná o běžné vyučování ve třídě nebo výuku a mimoškolní aktivity mimo třídu.

V další rovině do jeho působnosti patří práce s žáky bez speciálních vzdělávacích potřeb. Doučování po skončení vyučování, individuální i skupinové, na školní půdě a práce s žáky mimo prostory školy. Klasické povinné vyučování by mělo být vždy preferováno na úrovni třídy. Naopak oddělování žáků s SVP mimo třídu by mělo být eliminováno, protože cílem inkluzivního vzdělávání je zabránit mimo jiné sociálnímu vyloučení žáků na základě nějaké odlišnosti (Vyhláška č. 27/2016 Sb., § 5). Právě proto je rovněž úloha asistenta pedagoga tak důležitá, protože může ovlivňovat svým působením celkovou atmosféru ve třídě, vztahy mezi dětmi, nehledě na stupeň vzdělávání. Této problematice bude věnována pozornost níže v textu práce.

Mezi konkrétní úkony náplně práce patří kontrola plnění úkolů, opakování požadavků pedagoga, procvičování učiva, podpora při vypracování pedagogem zadaných požadavků. Konkrétními kroky směřuje k podpoře samostatnosti a aktivnímu přístupu žáka. Samozřejmě se podílí na podpoře rozvoje dalších dovedností a schopností, zejména v oblasti komunikace a sociálních dovedností. Konkrétní úkony, pakliže jsou potřeba dle stupně podpůrných opatření, navrhuje a doporučuje školské poradenské zařízení. Asistent pedagoga

je prostředníkem v komunikaci mezi školou a rodiči, a mezi žákem a učitelem (MŠMT, 2016).

Dle Maněnové et al. (2024) asistent pedagoga:

- poskytuje asistenci na základě aktivity žáka, respektive žáků;
- pozoruje průběh výuky;
- poskytuje didaktickou pomoc jednotlivcům;
- působí jako zprostředkovatel komunikace mezi dítětem a učitelem.

Jak uvádí Ďulíková (2020), existují podmínky pro efektivní fungování asistenta pedagoga ve třídách škol hlavního proudu ve smyslu inkluzivního vzdělávání. Jedná se zejména o nastavení kritérií, včetně následné saturace. Adekvátně zvolit kandidáta na obsazení této pozice, vhodně volit poměr mezi přímou a nepřímou pedagogickou činností a jasně stanovit danou formu podpory, která je směřována k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále je potřeba zajistit míru spolupráce mezi asistentem pedagoga a pedagogem, nastavit vhodné metodické mechanismy, respektive mechanismy metodického vedení, stejně jako samotnou strukturu práce.

Michalík et al. (2012) vymezují náplň práce asistenta pedagoga ve třídě i mimo ni. Pomáhá přizpůsobit se školnímu prostředí, poskytuje individuální pomoc žákovi a pomoc při sebeobsluze. Podílí se na činnostech souvisejících s osvojováním sociálních, hygienických a pracovních návyků, zapojuje se do aktivizace žáka, včetně pohybové aktivizace, spolupracuje s rodinami svěřených žáků. Co se edukace týče, což se dotýká zejména primárního vzdělávání poskytuje individuální pomoc žákům v průběhu výuky, zejména při zprostředkování učební látky při výkladu textu, obrazového materiálu a další učební látky. Poskytuje vzdělávací a výchovnou činnost podle stanovených postupů a pokynů učitele nebo vychovatele zaměřená na speciální vzdělávací nebo specifické výchovné potřeby žáka nebo skupiny žáků. Pomáhá při vytváření pomůcek a zaškolování práce s pomůckou, kterou žák využívá. Upravuje pracovní listy a učební texty, zprostředkovává pomoc při komunikaci pedagogů se žáky a žáků mezi sebou, včetně užití alternativních komunikačních systémů (Michalík et al., 2012, s. 11).

2.4 Role asistenta pedagoga při vzdělávání a výchově žáků v mateřských školách

Dle Michalíka et al. (2012) je možné asistenta pedagoga považovat za nejdůležitější prostředek podpory speciální pedagogiky. S jeho pomocí lze žáka se speciálními vzdělávacími potřebami začleňovat do vzdělávacího procesu a konfrontovat ho se světem zdravých již v období předškolního vzdělávání. A protože „*mateřská škola představuje první kolektivní zařízení, kam dítě přichází, začlenění dítěte s SVP do vzdělávacího procesu znamená významný krok směrem k jeho socializaci*“ (Michalík, 2012, s. 28).

Pro danou mateřskou školu stanovuje ředitel instituce v případné součinnosti s dalšími kompetentními osobami. Jedná se zejména o pracovníky speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden. Činnost však musí odpovídat vymezení kompetencí, jak jsou stanoveny dle vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (Němec, 2021).

Asistent pedagoga může působit v mateřských školách hlavního vzdělávacího proudu nebo ve specializovaných školských zařízeních. V prvním případě, jak již bylo zmíněno, se na jeho podporu vztahuje opatření třetího až pátého stupně, přičemž jej doporučuje poradenské zařízení na základě vyšetření konkrétního žáka (Němec, 2021).

V působnosti ve specializovaných mateřských školách, zřízených na základě §16 odst.9 školského zákona (a odtud také pojmenování paragrafové školy), ač náplň jeho práce je téměř shodná, jsou však určité odlišnosti. S novelizací legislativy, která proběhla v roce 2019 nejsou asistenti pedagoga ve specializovaných školách financováni v rámci podpory podpůrných opatření (Vyhláška č. 27/2016 Sb., Příloha 1).

V praxi to znamená, že tyto pozice jsou zastávány obdobně jako pozice pedagogů, nikoliv na základě doporučení konkrétního speciálně pedagogického centra či pedagogicko-psychologické poradny a asistenti pedagoga jsou součástí pedagogického sboru.

Sabo et al. (2021) upozorňují na důležitost podpůrných, tzv. inkluzivních týmů působících zejména v mateřských, základních a středních školách, jako je speciální pedagog, školský psycholog, logoped či asistent pedagoga. Právě tyto zaměstnanci škol se podílejí na budování pozitivního klimatu ve školském prostředí a zajišťují, aby žáci nebyli rozlišováni v rovině institucionální, nýbrž obsahové, v souladu s aktuálními trendy inkluzivního vzdělávání. Která má za cíl odklon od segregace speciálních tříd a škol směrem ke společnému vzdělávání v mateřských, základních a středních školách.

3 Asistent pedagoga jako jeden z faktorů ovlivňující klima třídy

Asistent pedagoga je jedním z faktorů, který ovlivňuje klima třídy. Jeho role je nesmírně důležitá při vytváření pozitivního prostředí pro žáky. Optimální přístup je klíčový pro vytvoření přátelského a harmonického prostředí ve třídě, neboť jeho úkolem je podporovat žáky, poskytovat jim individuální péči a pomáhat jim při jejich vzdělávacím i sociálním rozvoji. Je nezbytné, aby asistent pedagoga byl vždy přátelský, zdvořilý a respektující ke všem žákům. Tímto způsobem může vytvořit prostředí, ve kterém se žáci budou cítit bezpečně, podporováni a motivováni k učení (Jiříčková a Selčanová, 2021).

Asistent pedagoga má také důležitou roli při udržování rovnováhy ve třídě a řešení konfliktů mezi žáky. S jeho pomocí se žáci naučí slušnému chování a respektování ostatních. Jako součást pedagogického týmu je asistent pedagoga také zodpovědný za komunikaci s rodiči a spolupráci s ostatními pedagogy ve prospěch žáků. Celkově lze říci, že asistent pedagoga má významný vliv na atmosféru a klima ve třídě a jeho přátelský a zdvořilý přístup je pro žáky klíčový pro jejich úspěch a pohodu ve škole (Ďulíková, 2020).

3.1 Role asistenta pedagoga při utváření klimatu třídy

Důležitý vliv na optimální klima třídy má samotná osobnost edukačních činitelů učitele a asistenta pedagoga, odráží spokojenost dětí, žáků. Také asistent pedagoga musí disponovat prosociálními kompetencemi (emoční inteligencí a empatií zejména), stejně jako kompetencemi komunikačními a interpersonálními (Jiříčková a Selčanová, 2021). Předškolní vzdělávání klade důraz na sebereflexi, autenticitu, kladný vztah k dětem (Vítečková a Svobodová, 2017).

Role asistenta pedagoga úzce souvisí se dvěma typy vztahu se vztahem s pedagogem a se vztahem s žáky. Jeho podíl na utváření sociálního klimatu třídy je nesporný, neboť nespolupracuje pouze s konkrétním dítětem či více dětmi, nýbrž působí na celý třídní kolektiv. Není jen autoritou, ale též partnerem, přítelem. Důležitou roli představuje jeho sociální vnímání neboli též sociální percepce. Není podstatná pouze u učitelů, ale i dalších pedagogických pracovníků, a tedy i asistenta pedagoga. To, jak vnímá jednotlivé žáky, je nesmírně důležité, neboť nesmí podléhat stereotypizaci, předsudkům a popřípadě i přejímání názorů učitelů či dalších osob (Brodská a Pekárková, 2023).

Je nutné si uvědomit, že by tímto chováním, například, pokud by pronesl určitou svou subjektivní tézi před třídou, mohl ovlivnit chování ostatních dětí v kolektivu vůči tomuto konkrétnímu žákovi. Stejně jako může dojít k efektu, kdy dítě, které je do určité míry

kritizováno, převezme si osobně tato slova a skutečně se tímto směrem vyvíjí. Například pedagogický pracovník pronese k dítěti: „malování ti nejde“, „tobě jde pouze zlobení“, „ty se běhat nenaučíš“. Tyto výroky mohou skutečně ovlivnit samotné dítě a jeho okolí, že osvojení se té dané činnosti bude opravdu obtížné (Brodská a Pekárková, 2023).

Vliv asistenta pedagoga na klima školní třídy je značný. Jeho přítomnost a působení ve třídě může ovlivnit atmosféru a vztahy mezi žáky i učiteli. Asistent pedagoga má za úkol podporovat žáky s různými speciálními vzdělávacími potřebami a přispívat k jejich úspěchu ve školním prostředí. Jeho přítomnost ve třídě vytváří pocit bezpečí a podpory, což může mít pozitivní vliv na klima ve třídě. Díky asistentovi pedagoga se zvyšuje individualizace výuky, protože se dokáže zaměřit na potřeby jednotlivých žáků a poskytnout jim příslušnou podporu či modifikace výuky. Tím se vytváří inkluzivní prostředí, kde se všichni žáci cítí přijatí a respektováni. Asistent pedagoga také zajišťuje lepší komunikaci mezi učiteli a žáky. Spolupracuje s učiteli a pomáhá jim připravovat výuku. Adaptovat materiály nebo individuálně plánovat vzdělávací proces. Díky tomu se vytváří týmová atmosféra a otevřený prostor pro dialog mezi všemi účastníky vzdělávání (Jiříčková a Selčanová, 2021).

Dalším pozitivním vlivem asistenta pedagoga na klima školní třídy je jeho podpora sociálního učení a rozvoje emocionálních dovedností žáků. Asistent pedagoga se často zaměřuje na rozvoj komunikačních schopností, sebevědomí a empatie žáků. Tím se vytváří pozitivní prostředí, které podporuje vzájemnou spolupráci a porozumění mezi žáky. Celkově lze tedy říci, že asistent pedagoga má důležitý vliv na klima školní třídy. Jeho přítomnost a podpora nejenže ovlivňuje vztahy mezi žáky a učiteli. Přispívá také k inkluzivnímu prostředí a rozvoji sociálních a emocionálních dovedností žáků. Jeho přítomnost ve třídě je proto vítaná a přispívá k pozitivní atmosféře a úspěchu vzdělávání (Jiříčková a Selčanová, 2021).

Neméně důležitá je dle mého názoru spolupráce pedagoga s asistentem pedagoga. Jejich profesní vztahy a také přístup k výchovně vzdělávacímu procesu.

Pokud spolupracuje aktivně asistentem pedagoga s pedagogem. Navozuje se tím přívětivá pracovní atmosféra a také dochází k užší spolupráci s rodiči. Tím se také zlepšují jejich vztahy ke škole a prohlubuje se vzájemná důvěra. Rodičům je poskytována součinnost v nastavování pravidel ve zvládnutí školních povinností, ale i překonávání různých těžkostí.

Níže jsou popsány hlavní přínosy působnosti asistenta pedagoga v mateřské škole: Asistent pedagoga se nepodílí pouze na individuální pomoci žákům při vzdělávání, ale rovněž při jejich adaptaci a pomoci se začleňováním (Valenta et al., 2012). Sabo et al. (2021) vidí následující hlavní přínosy v působnosti asistenta pedagoga v mateřské škole:

Posílení adaptace

Asistent pedagoga navazuje s dítětem přátelský vztah založený na důvěře, což je velmi důležité, neboť děti se speciálními vzdělávacími potřebami jsou často uzavřené, nejisté. Taková vazba dítěti pomáhá vybudovat si vztah se spolužáky i učitelem a adaptovat se na vzdělávací proces, získat sebedůvěru a sebejistotu a postupně se naučit samostatnosti

Osvojení si potřebných dovedností a základních návyků

Asistent pedagoga pomáhá dětem osvojovat si základní dovednosti sebeobsluhy a hygienické návyky. Také schopnosti edukační, kdy se zároveň zvyšuje míra zapojování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Užší spolupráce s rodinou

Asistent pedagoga spolupracuje s rodinou, získává zpětnou vazbu o výchově a učení dítěte v rodině. Tím zároveň ulehčuje práci učiteli a zlepšuje vztahy mezi rodiči a školou. Rodičům pomáhá s plněním metodických materiálů a s přípravou.

Ulehčení práce pedagoga

Díky individuálnímu přístupu asistenta pedagoga, který koriguje práci s dítětem/děťmi, které jeho podporu potřebují. Pomáhá jim při plnění úkolů a dalších činnostech, učitel se může věnovat celé třídě určitým tempem, pomáhat slabším žákům. To platí také i aktivitách mimo školní třídu, venkovních činnostech.

Zlepšení celkového klimatu třídy, potažmo školy

Asistent pedagoga napomáhá vytváření zdravých vztahů v třídním kolektivu a projevům rizikového chování, které se v určité míře může projevit již v období předškolního vzdělávání.

Je také důležitý jakožto komunikační element, nejen z pozice prostředníka, ale rovněž jako činitel rozvoje komunikačních schopností žáků. Přispívá k pozitivní atmosféře ve třídě, vhodnému chování dětí k sobě navzájem i k autoritám.

Asistent pedagoga v rámci své činnosti v mateřské škole dále spolupracuje:

- se školským poradenským zařízením, speciálně pedagogickým centrem či pedagogicko-psychologickou poradnou, které mu poskytují metodické podklady pro práci s konkrétním žákem/žáky, rady, jak s nimi pracovat.

- s rodiči a zákonnými zástupci – s nimi společně naplňuje cíle inkluzivního vzdělávání. Kromě dětí se zdravotním postižením pracuje často také s dětmi se sociálním znevýhodněním. Tyto děti pochází z rodin, v nichž nemají optimální prostředí, popřípadě se jedná o děti příslušných k národnostním menšinám. V těchto případech nejen pedagog, ale též asistent s rodiči komunikuje a snaží se najít vhodná řešení a společně směřovat k cílům, jež jsou stanoveny nejen kurikulem, a těmi je, aby dané dítě bylo dostatečně připravené a zralé k přechodu na základní školu.

3.2 Spolupráce mezi pedagogem a asistentem pedagoga a vliv na třídní klima

Pedagog je klíčový prvek, který disponuje kompetencemi, jimiž řídí nejen samotný edukační proces, respektive výchovně-edukační proces. Také formuje žáky a připravuje je na budoucí studijní a dospělý život. Neřídí se se pouze obsahem kurikula, tedy rámcovým vzdělávacím programem, protože rozsah jeho činností je mnohem širší. Je zároveň manažerem a organizátorem (Průcha, Walterová a Mareš, 2013). Pakliže ve třídě působí asistent pedagoga, který pracuje s jedním či více žáky, závisí úspěšnost rovněž na spolupráci mezi těmito výchovnými činiteli. Oba totiž pracují s žáky, zapojují se do života třídy a také celé školy (Michalík et al., 2012).

Lze shrnout předpoklady, jejichž naplnění může být považováno za směr správného fungování spolupráce mezi asistentem pedagoga a pedagogem. U obou se očekává pozitivní přístup k dítěti i k sobě navzájem. Asistent pedagoga nezastává ve třídě rušivý element, nýbrž pojítko. Tak ho musí chápat nejen učitel, ale i žáci samotní, protože se rovněž zapojuje do aktivit s ostatními žáky ve třídě (Horáčková, 2015).

Pedagog i asistent pedagoga by měli přistupovat k žákům tak, aby působili preventivně ve prospěch optimálního třídního klimatu, a tedy samostatně si ověřovat závěry a pracovat s fakty, které mohou konzultovat (Brodská a Pekárková, 2023). Asistent pedagoga se podílí na pedagogicko-psychologické diagnostice. Asistent pedagoga je stejně jako učitel s dětmi v denním kontaktu, stejně jako s rodiči. Sledují pokroky a posuzují výsledky. U dětí se speciálními vzdělávacími potřebami společně plní úkoly, aby byly jejich vzdělávací šance co nejvyšší (RVP PV, 2021).

Spolupráce mezi asistentem pedagoga a pedagogem je důležitá pro efektivitu edukačního procesu, atmosféru ve třídě, tedy také vzhledem ke klimatu třídy. Aby spolupráce měla pozitivní vliv žáky, lze vymezit několik zásadních bodů. Nejen mezi pedagogem a žáky

a asistentem pedagoga a žáky je nutné, aby platila pravidla a vzájemný respekt. Také učitel s asistentem musí mít mezi sebou určena pravidla tak, aby bylo patrné, jaké konkrétní role zastávají a jaké kompetence se od nich očekávají. Podstatným bodem je komunikace, která úzce souvisí s úspěšnou kooperací obou stran (Horáčková, 2015).

Co se organizačních záležitostí týče, pedagog a asistent pedagoga společně konzultují výsledky práce a připravují budoucí edukaci (Horáčková, 2015). Zároveň je důležitá průběžná diagnostika, a to včetně v rámci výchovně vzdělávacího procesu v mateřských školách, neboť díky je možné nastavit vhodnou intervenci (RVP PV, 2021). Jako ideální se doporučují pravidelné konzultace ihned po výuce, pakliže je to možné (Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání, 2024).

Pro optimální spolupráci je rovněž podstatná komunikace mezi pedagogem a asistentem pedagoga. Oba jsou v dennodenním kontaktu, kooperují spolu ve třídě i mimo ni, účastní se na pedagogických poradách. Na tuto problematiku se zaměřují také výzkumy, a to včetně českého prostředí. Studie, kterou provedli Maněnová et al. (2024) se zaměřuje na pedagogickou komunikaci a interakci probíhající ve výuce za přítomnosti asistenta pedagoga, přičemž z výsledků jejich analýzy vyplývá, že stěžejní roli ve výuce hraje právě komunikace a vzájemná interakce.

Komunikace ve třídě za přítomnosti asistenta pedagoga nabývá zcela odlišný rozměr, protože jeho přítomnost představuje další prvek. Svým chováním může asistent pedagoga ovlivnit nejen dynamiku třídy, ale rovněž atmosféru a celkové klima třídy (Maněnová et al., 2024).

3.3 Osobnost asistenta pedagoga

Jak již bylo popsáno, v minulosti asistenti působili ve třídách zejména jako podpora při vzdělávání romských žáků, potažmo dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dnes fungují spíše jako doplňující pedagogičtí pracovníci. Poskytují podporu individuální nebo kolektivní a zároveň usnadňují výchovně-vzdělávací proces, který napomáhají zkvalitňovat. Kromě profesních předpokladů musí splňovat, podobně jako pedagogové, určité osobnostní předpoklady (Ďulíková, 2020).

Osobnost asistenta pedagoga a jeho profesní kompetence mohou mít vliv na mnoho faktorů souvisejících s prostředím třídy a fungováním. Asistent pedagoga by měl mít v první řadě kladný vztah k žákům. Měl by být empatický, přátelský a pozitivní nehledě na situaci. Musí vykazovat značnou dávku tolerance, předvídavosti i pochopení. Jeho pracovní nasazení musí být stoprocentní. Je důležité, aby byl trpělivý, vytrvalý a důsledný, protože

samotná činnost s žákem ne vždy přináší cílené výsledky a očekávání nejsou naplněna. Přesto je však potřeba, aby asistent pedagoga nerezignoval a byl důsledný v práci s dítětem (Valenta et al., 2012).

Asistent pedagoga se dle Saba et al. (2021) podílí na zamezování vyčleňování žáků z kolektivu a vytváření zdravých vztahů ve třídě. Zlepšování disciplíny a chování žáků, předcházení rizikového chování, rozvíjení komunikačních schopností, osvojování si návyků a sociálních dovedností. Asistent pedagoga zná vztahy ve třídě, mezi dětmi/žáky navzájem. Také mezi dětmi/žáky a učiteli a jeho případná intervence může napomoci ke zlepšování celkové atmosféry daného prostředí. Mezi základní předpoklady k tomu, aby všechny tyto úkoly mohl splnit, se řadí právě takové osobnostní vlastnosti, jako jsou pečlivost a svědomitost, vytrvalost a odhodlanost. Valenta (2012) dále upozorňuje na duševní odolnost a citovou vyrovnanost, kterými musí pracovníci na této pozici disponovat. Asistent pedagoga se během pracovního dne setkává s obtížnými situacemi a odolává emočním tlakům, a musí tedy ovládat základy psychohygieny.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Metodologická východiska průzkumu

Ve všech vzdělávacích institucích, nevyjímaje mateřské školy, v nichž dle konceptu inkluzivního vzdělávání působí asistenti pedagoga, má právě činnost asistenta pedagoga společně s působením pedagoga nemalý vliv na chod celé třídy. Jako hlavní aktéři se podílí na utváření třídní klimatu. Ať již je asistent pedagoga v mateřské škole přiřazen jako podpůrné opatření nebo jakožto adaptační činitel, vždy pracuje a navazuje vztah s celou třídou a podílí se na jejím formování.

V praktické části bylo provedeno průzkumné šetření mezi pedagogy mateřských škol, kteří spolupracují ve svých třídách s asistenty pedagoga při edukačně-výchovném procesu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Průzkum byl zaměřen na problematiku třídního klimatu v kontextu působení asistenta pedagoga. Veškeré metodologické postupy tak i etické aspekty průzkumného šetření jsou popsány níže, vzor informovaného souhlasu s účastí v průzkumném šetření tvoří přílohu této práce.

4.1 Průzkumný problém

Předkládané šetření je zaměřeno na vztah působení asistenta pedagoga a klimatu školní třídy z pohledu pedagogů mateřských škol hlavního proudu, které navštěvují děti, jež potřebují v rámci výchovně-vzdělávacího procesu podpůrná opatření. Konkrétně šetření analyzuje vliv asistenta pedagoga na klima školní třídy v prostředí mateřských škol. Vzhledem k výše psanému se v šetření pokoušíme zjistit, jaké konkrétní aspekty práce a spolupráce mohou pozitivně ovlivňovat třídní klima a vést k naplňování očekávání výchovně-vzdělávacího procesu v rámci předškolního vzdělávání. Důležitost je kladena právě na pohled a zkušenost učitelů, kteří jsou zodpovědní za chod celé třídy a pokroky dětí.

Vycházíme zároveň z faktu, že asistent pedagoga je důležitým elementem školní třídy, protože navazuje vztah nejen s žákem, kterému je přiřazen, nýbrž pracuje s celou třídou a poskytuje podporu i ostatním dětem. Zajímalo nás, jak podstatné je jeho působení a jak jeho přítomnost ve třídě hodnotí učitelé, byť na menším vzorku informantů.

4.2 Cíle šetření a průzkumné otázky

Hlavní cíl

Zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné třídě konkrétních mateřských škol.

Dílčí cíle

- Zjistit, jaké jsou formy spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga a jak tato spolupráce ovlivňuje klima třídy.
- Zjistit, v čem pedagogové vnímají největším přínos v přítomnosti asistenta pedagoga ve třídě v kontextu pozitivního klimatu třídy.

Výzkumné otázky

VO1: Jaké aktivity prováděné asistentem pedagoga dle pedagogů přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě, a tedy i k pozitivnímu klimatu ve třídě?

VO2: Jak spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga ovlivňuje klima ve třídě?

VO3: Jaký je hlavní přínos asistenta pedagoga v kontextu utváření pozitivního klimatu třídy?

4.3 Zvolené metody a techniky

V rámci výzkumného šetření byly dodrženy potřebné **etické aspekty**. Všichni účastníci průzkumného šetření poskytli před zahájením rozhovorů písemný souhlas s jejich uskutečněním a nahráváním a následným zpracováním dat v rámci této práce. Souhlasy z důvodu ochrany osobních údajů informantů jsou uchovány u autorky této kvalifikační práce a její součástí je pouze v Příloze č. 2 prezentovaný vzor souhlasu. Jména informantů jsou v práci anonymizována.

Ochrana soukromí a osobních údajů byla u všech informantů dodržena v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv, zákonem č. 110/2019 Sb., o ochraně osobních údajů a na základě Obecného nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR) EU 2016/679.

Účastníci šetření byli ujištěni, že získaná data budou zpracovávána, bezpečně uchována a zveřejněna v anonymní podobě v diplomové práci, kdy byli nazváni jakožto informant 1-10. Dále byli informováni o tom, že rozhovor bude nahráván zpracovatelkou

této práce na mobilní telefon a následně sdílen do počítače a z mobilního telefonu smazán (po přepsání rozhovorů poté může dojít do jednoho týdne od pořízení nahrávek k jejich definitivnímu smazání). Zveřejněny byly pouze přepsané anonymizované rozhovory či jejich části, a to na základě souhlasu účastníků šetření. Dále byli informováni o možnostech seznámení se s výsledky provedeného průzkumu a ujištění, že bude v maximální míře zajištěno, aby jejich data nebyla nikterak zneužita.

Pro účely šetření předkládané práce byl zvolen kvalitativní přístup, který je dle Hendla (2016) metodou sběru dat, jež se zaměřuje na získávání detailních a hloubkových informací o zkoumaném jevu, konkrétně technika polostrukturovaného rozhovoru s pedagogy mateřských škol. Získána data byla shromážděna, anonymizována, zpracována pomocí otevřeného a selektivního kódování a následně analyzována a interpretována prostřednictvím shrnutí výsledků průzkumného šetření. Ukázka konkrétního kódování na jednom z rozhovorů tvoří Přílohu č. 3 této práce.

4.4 Průzkumný soubor a kritéria výběru

Osloveno bylo celkem 20 pedagogů ze sedmi mateřských škol. Průzkumu se zúčastnilo deset pedagogů mateřských škol (což je 50 % z oslovených) hlavního proudu, v jejichž třídách spolupůsobí asistenti pedagoga. Výběr vhodných účastníků šetření byl záměrný. Bylo potřeba, aby měli potřebnou kvalifikaci, tedy pracovali na pozici pedagoga v mateřské škole, a měli předchozí zkušenosti s asistentem pedagoga ve své třídě. Další kritéria, jako například celková délka praxe či stupeň předškolního vzdělávání, nebyla stanovena pro účely tohoto šetření. Nikoliv z důvodu, že by se jednalo o nepodstatné parametry, ovšem záměrem předkládaného průzkumu bylo zmapovat působení konkrétních asistentů pedagoga, kteří ve třídách pedagogů působí.

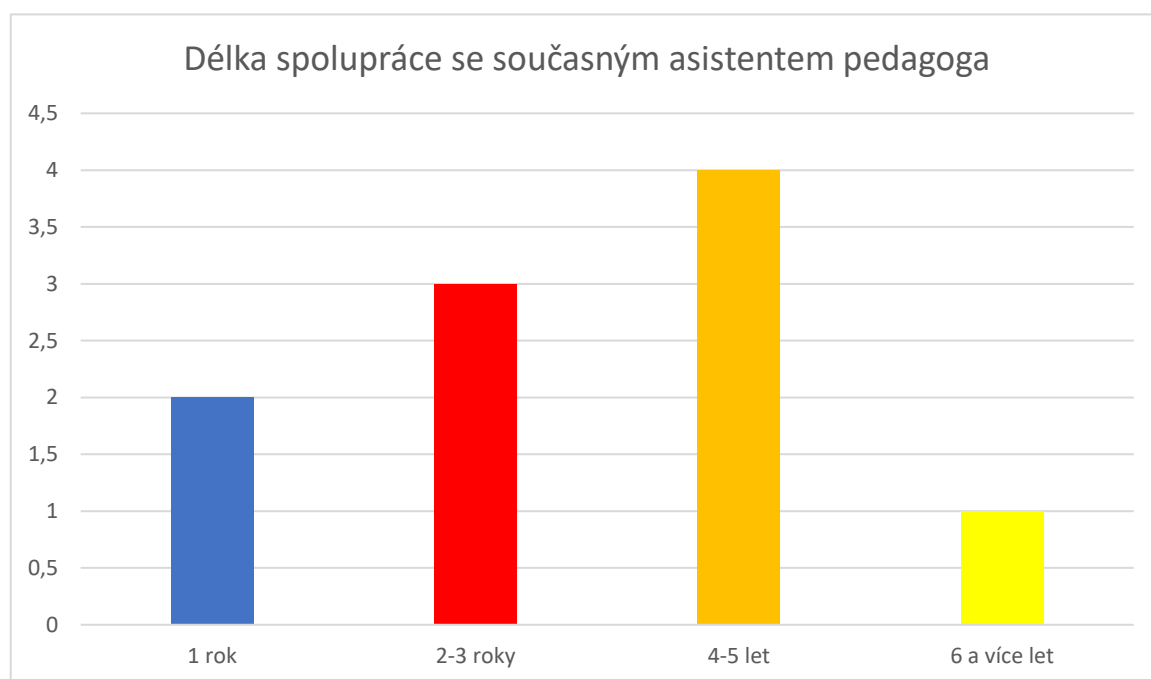
Osloveny byly konkrétní instituce, a jejich odloučená pracoviště, z nichž všechna se nachází v okrese Olomouc. Oslovení proběhlo emailem během měsíce ledna 2024. Návštěvě institucí předcházely telefonické rozhovory s ředitelkami mateřských škol. Celkem bylo osloveno sedm institucí. V pěti případech (pěti institucí, což činí 71 %) byl ze strany vedení dán souhlas s účastí v průzkumném šetření.

Rozhovorů se skutečně zúčastnilo deset pedagogů z mateřských škol (pracujících ve třech mateřských školách a dvou odloučených pracovištích). Zbýlých se z časových a

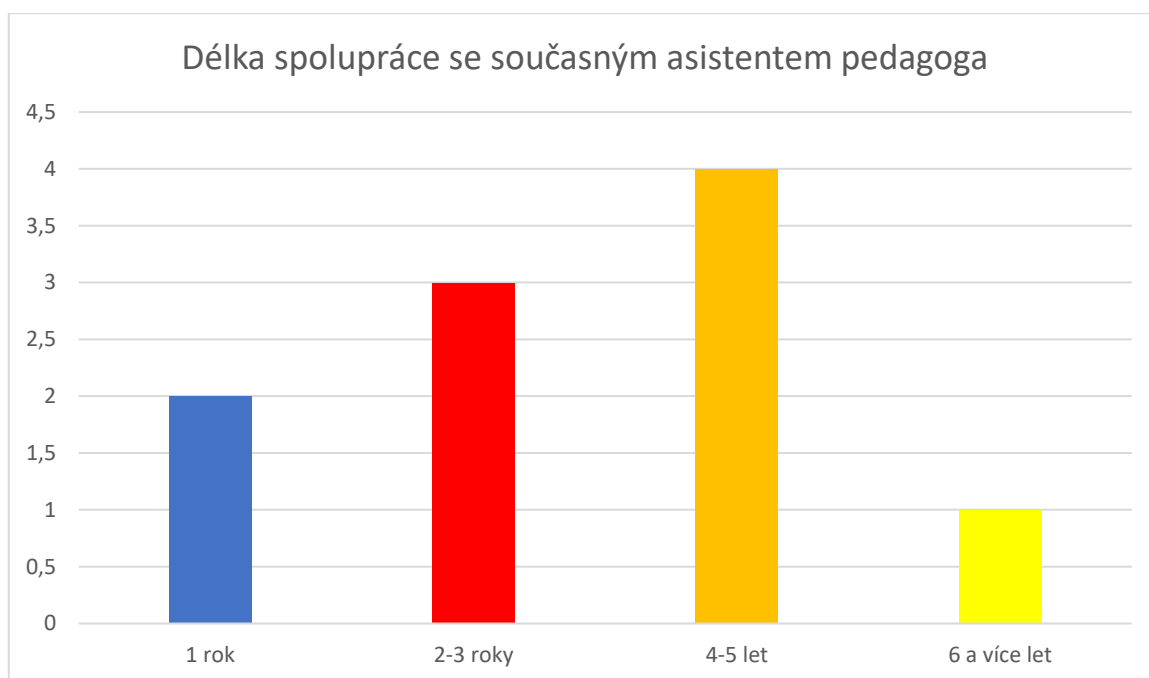
osobních důvodů či pro nemoc omluvili. Průzkum se pak konkrétně týkal institucí ve městech Olomouc a Šternberk.

Charakteristika průzkumného souboru

Všechny učitelky, které se účastnily průzkumného šetření, mají víceletou zkušenost se spoluprací s asistentem pedagoga. Osm z deseti informantek před současným asistentem měly přiřazeny jejich předchůdce. Se současnými spolupracují jeden až šest let, jak zobrazuje následující graf.

Obrázek 3 Délka spolupráce informantek a současně působících asistentů pedagoga (vlastní šetření, 2024)

Obrázek 4 Délka spolupráce informantek a současně působících asistentů pedagoga (vlastní šetření, 2024)

Průzkumný soubor tedy tvořilo celkem deset učitelek mateřských škol, v jejichž třídách spolupůsobí asistent pedagoga buďto na plný úvazek jakožto podpůrné opatření pro žáka/žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo na částečný úvazek, kdy asistent působí na více pracovištích současně a jeho funkce je především adaptační. Níže jsou popsány bližší informace a charakteristiky jednotlivých informantek.

Informantka č. 1 učí v předškolní třídě, která má status odloučeného pracoviště. Pozice asistenta pedagoga je sdílená. Do této jakožto pomoc v rámci přípravy přestupu do primárního vzdělávání.

Informantka č. 2 učí ve smíšené třídě žáky ve věku od 3 do 5 let. Asistent pedagoga byl na plný úvazek (8 hodin) přidělen k žákovi s opožděným vývojem, kterému je v současnosti pět let.

Informantka č. 3 pracuje na odloučeném pracovišti v logopedické třídě, kterou navštěvují děti předškolního věku a děti s odloženou školní docházkou. Asistent pedagoga byl přidělen k žákovi s PAS (poruchou autistického spektra) na plný úvazek (8 hodin). Ve třídě je pouze 12 dětí.

Informantka č. 4 je učitelkou ve třídě, kterou navštěvují žáci ve věku 3 až 4,5 let. Asistent pedagoga zde dochází třikrát týdně na zkrácený úvazek na 4 hodiny denně.

Informantka č. 5 učí ve třídě, kterou navštěvuje pětadvacet dětí ve věku 3 až 5 let. Asistent pedagoga je přidělen žákyni s opožděným vývojem na plný úvazek, tedy na 8 hodin.

Informantka č. 6 ve třídě učí celkem jednadvacet dětí ve věku od 3 do 5 let. Asistent pedagoga pracuje s žákem s diagnostikovaným opožděným vývojem na plný úvazek (8 hodin).

Informantka č. 7 učí ve třídě s pětadvaceti dětmi předškolního věku. Asistent pedagoga je oporou žáka s opožděným vývojem. Ve třídě působí na plný úvazek (8 hodin).

Informantka č. 8 je učitelkou ve třídě, kterou navštěvují děti ve věku 3 až 4,5 let. Jedná se o odloučené pracoviště. Asistent pedagoga je zde v působnosti na plný úvazek u žáka s opožděným vývojem (8 hodin).

Informantka č. 9 učí v předškolní třídě, kterou navštěvuje 24 dětí. Asistent pedagoga je přidělen žákovi s opožděným vývojem na plný úvazek (8 hodin).

Informantka č. 10 učí děti ve věku 3 až 4 roky. Asistent pedagoga má sdílenou působnost. Ve třídě působí jako opora/pomoc s adaptací. Třídu navštěvuje celkem třiadvacet dětí.

4.5 Metoda sběru dat

Pro účely sběru dat byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Byla vytvořena sada deseti otázek, prostřednictvím kterých bylo zjišťováno, jaké jsou konkrétní zkušenosti učitelů, s působením asistentů pedagoga v jejich třídě.

Otázky byly směřovány na konkrétní aktivity a působení na žáky, na vzájemnou spolupráci, a to vše v kontextu klimatu školní třídy.

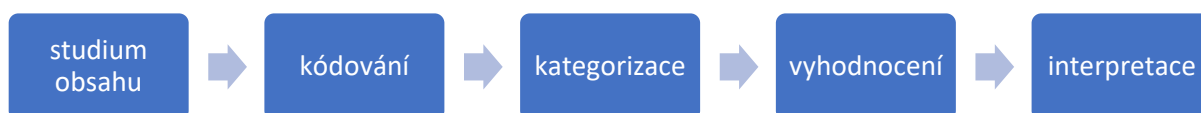
Tato základní sada se skládá z 10 otázek. Tvoří přílohu č. 1 této práce. Rozhovory byly nahrávány pomocí audio nahrávací techniky a následně byl získaný empirický obsah přepsán v programu Microsoft Office Word do písemné podoby. Zvolen byl doslovný přepis, tzv. transkripce.

4.6 Metoda analýzy dat

Kvalitativní analýza nashromážděných dat probíhala prostřednictvím techniky otevřeného (a následně axiálního a selektivního) kódování, konkrétně byly pomocí kódů hledány podobnosti i odlišnosti v postojích a zkušenostech oslovených učitelek mateřských škol, přičemž výsledkem bylo vytvoření kategorií, které vycházely ze stanovených průzkumných otázek. Následně proběhla popisná analýza obsahu a také došlo

prostřednictvím axiálního a selektivního kódování k vytvoření kategorií. Kategorie a kódy jsou uvedeny v samotné analýze dat. Souhrn zpracovaný v tabulce je uveden ve shrnutí průzkumného šetření. Díky nim byly vyvozeny a interpretovány závěry. Na závěr mohlo dojít ke komparaci a shrnutí výsledků, které vyplynuly z analýzy a provedeného kódování.

Postup analýzy je zobrazen v následujícím obrázku.

Obrázek 5 Postup zpracování dat (zdroj: vlastní šetření, 2024)

4.7 Průběh průzkumného šetření

Průběh šetření byl rozdělen do tří standardních fází – přípravné, realizační, závěrečné.

Nejdříve, ve **fázi přípravné**, bylo potřeba stanovit průzkumný problém a nastudovat patřičné literární a informační zdroje, načež mohly být definovány cíle šetření a metodologie, včetně metody sběru dat. V rámci přípravné fáze proběhlo také ověření relevantnosti otázek na dvou učitelích s nimiž proběhl zkušební rozhovor, kdy byly oproti původní sadě dvě otázky (č.1 a 4) poupraveny. Dále byly v lednu 2024 osloveny instituce, jak již bylo popsáno emailovou formou, s žádostí o účast v průzkumném šetření, z nichž nakonec byly vybrány instituce ve městech Olomouc a Šternberk.

Průzkum probíhal v pěti školských zařízeních předškolního vzdělávání v měsíci únoru 2024, a sice konkrétně:

- 1) V Mateřské škole Svatoplukova v Olomouci a dvou odloučených pracovištích ve městě Olomouc.

Škola se nachází na předměstí Olomouce, v městské části Řepčín. MŠ je od školního roku 2018/2019 sedmi třídní s celodenním provozem - oddělení jsou umístěna ve třech budovách a tvoří právní subjekt se ZŠ Svatoplukova 11, Olomouc, která se nachází v jejím těsném sousedství.

Pracuje zde 14 pedagogů a osm asistentů pedagoga, celková kapacita školy je 164 žáků. Jednotlivá oddělení jsou umístěna ve třech budovách s bezbariérovým přístupem. Je zde otevřena logopedická třída.

V budově MŠ Svatoplukova v prvním poschodí od září 2013 vznikla dvě nová oddělení. MŠ Svatoplukova je součástí komplexu budov ZŠ Svatoplukova. Od září 2018 byly otevřeny další dvě třídy, které se nacházejí v druhém poschodí. Do prostor MŠ se vchází bezbariérovým vchodem zajištěným videotelefonem. Každá třída má svůj prostor pro stravování, tvoření i velkou hernu. I když se komplex budov MŠ rozšířil o nové prostory, snaží se pokračovat v podpoře spíše rodinného dojmu, který oceňuje většina rodičů, ale také pedagogů. Vybavenost MŠ je na dobré úrovni, dle aktuálních potřeb a finančních možností je celý komplex budov modernizován.

Budova odloučeného pracoviště Řepčinská je jedno patrová s velkými prostory. Hlavní vchod do školy však není bezbariérový. V přízemí se nachází oddělení Berušky. Má k dispozici šatnu, hernu (slouží i jako třída), sociální zařízení, ložnici a třídu určenou pro výtvarnou výchovu. V prvním patře je oddělení pojmenované Motýlci. Zde se nachází prostorná třída (slouží i jako herna), ložnice, sociální zařízení a chodba, jejíž velikost nabízí pohybové využití a také vhodný prostor pro grafomotorickou přípravu (instalovány velké magnetické tabule). Třetí budova je umístěna na adrese Na Trati 82. V přízemí dvou patrové budovy se nachází jedno oddělení logopedické třídy Sluníčka (zbývající prostory jsou bytové jednotky).

2) V Mateřské škole Univerzity Palackého v Olomouci.

Jedná se o dvoutrídni zařízení s kapacitou 50 žáků, která spolupracuje s Univerzitou Palackého v Olomouci a která nabízí učení v menších skupinkách, díky čemuž mohou pedagogové u dětí rozvíjet optimálně jejich schopnosti a dovednosti potřebné pro nástup do základního vzdělávání a budoucí život obecně. Ve smíšené třídě probíhal rozhovor s jednou paní učitelkou.

Mateřská škola je zapojena do projektu Podpora kvality vzdělávání, jehož cílem je právě personální podpora formou školního asistenta pedagoga a osobnostně sociální a profesní rozvoj pracovníků ve vzdělávání (MS UPOL, online).

3) V Mateřské škole Komenského Šternberk.

Instituce provozuje pět smíšených tříd a dvě třídy logopedické. V těchto třídách zaměřených na vady řeči učí pedagogové se zaměřením na logopedii, a tyto třídy zároveň navštěvuje menší počet dětí, maximálně dvanáct. Rozhovor poskytla jedna paní učitelka, která učí ve smíšené třídě.

Ve škole funguje celkem sedm tříd, z nichž každá má sv prostory vymezené pro pohyb a relaxaci. V tomto zařízení působí celkem tři asistentky pedagoga – jeden v logopedické

třídě, dva ve třídách smíšených. Mateřská škola má kapacity i zázemí pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, jimž jsou přiznána podpůrná opatření.

Formulace otázek

Pro potřeby rozhovoru byla vytvořena **sada deseti otázek**, prostřednictvím kterých bylo zjišťováno, jaké jsou konkrétní zkušenosti učitelů s působením asistentů pedagoga v jejich třídě, stejně tak, jaké mají dojmy a postoje. Otázky byly směřovány na konkrétní aktivity a působení na žáky, na vzájemnou spolupráci, a to vše v kontextu klimatu školní třídy.

Formulovány byly otázky otevřené, aby bylo možné ze strany informantů poskytnout kompletní informace, tedy odpovědi k danému tématu, k dané problematice. V úvodu byly položeny otázky úvodní, následovaly dotazy hlavní, které přímo souvisely s průzkumnými otázkami a cíli. Pro potřeby specifikace byly využity otázky navazující, které byly voleny individuálně dle jednotlivých odpovědí informantů. V závěru byly využity otázky ukončovací, v rámci kterých bylo možné ze strany informantů doplnit informace, načež mohlo dojít k uzavření rozhovoru.

Samotná **realizace** spočívala v uskutečnění rozhovorů (klidové zóně v kabinetu instituce), jejich přepisu do elektronické podoby (prostřednictvím tzv. doslovné transkripce), kdy každému z rozhovorů bylo přiděleno pořadové číslo. Na začátku každého setkání proběhlo představení, ujištění o anonymitě a podepsání již zmíněného a v Příloze č. 2 vloženého Informovaného souhlasu. Po získání úvodních informací o informantech týkajících se jejich základních charakteristik, se přistoupilo k samotnému jádru otázek. Na závěr byly shrnuty základní body, načež došlo k ukončení rozhovoru.

V následující tabulce jsou zaznačeny časy jednotlivých rozhovorů. Rozhovory se uskutečnili v únoru 2024.

Tabulka 2 Délka rozhovorů (vlastní šetření, 2024)

Rozhovor č. 1	10:21
Rozhovor č. 2	09:25
Rozhovor č. 3	20:23
Rozhovor č. 4	10:10

Rozhovor č. 5	10:05
Rozhovor č. 6	17:10
Rozhovor č. 7	10:18
Rozhovor č. 8	09:09
Rozhovor č. 9	21:36
Rozhovor č. 10	13:28

V **poslední fázi** probíhala kvalitativní analýza získaných dat pomocí tzv. otevřeného kódování. Na základě získaných kódů mohla proběhnout popisná analýza obsahu a také došlo prostřednictvím axiálního a selektivního kódování k vytvoření kategorií. Následně byly výsledky vyhodnoceny, komparovány a shrnuty.

4.8 Analýza dat

Na základě analýzy empirického obsahu, který byl zpracován prostřednictvím otevřeného (axiálního a selektivního) kódování byly v rámci jednotlivých průzkumných otázek vytvořeny následující kategorie a kódy, které byly přiřazeny k jednotlivým průzkumným okruhům. Prostřednictvím kódování došlo k identifikaci základních charakteristik a uchopení tématu průzkumného šetření, přičemž byly tvořeny kódy jak induktivní, tak deduktivní. Pomocí seskupování kódů se poté mohlo přistoupit ke kategorizaci.

Všechny učitelky, které se účastnily průzkumného šetření, mají víceletou zkušenost se spoluprací s asistentem pedagoga. Osm z deseti informantek před současným asistentem měly přiřazeny jejich předchůdce. Se současnými spolupracují jeden až šest let, jak zobrazuje graf, který byl uveden výše.

Bylo zjišťováno, jak učitele vnímají roli asistenta pedagoga a jaký má dle jejich zkušeností a názorů vliv na atmosféru a klima třídy, jaké jsou nejčastější aktivity, kterými se asistent pedagoga zabývá ve třídě a přispívá tím k pozitivnímu klimatu třídy, jakožto i jakých kolektivních činností se asistent pedagoga účastní, jakými způsoby spolupracujete s asistentem pedagoga při plánování aktivit ve třídě, jaký je vliv asistenta pedagoga na rozvoj

sociálních dovedností dětí, jaké jsou zkušenosti s přínosem asistenta pedagoga pro celkové prostředí a pohodu a podobně.

VO1: Jaké aktivity prováděné asistentem pedagoga dle pedagogů přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě, a tedy i k pozitivnímu klimatu ve třídě?

V první výzkumné otázce jsme zjišťovali, jaké aktivity prováděné asistentem pedagoga dle pedagogů přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě.

Učitelky, které se účastnily průzkumu, se shodly, že asistent pedagoga je pro ně velkou pomocí, a rovněž působí jako element, který utužuje vztahy ve třídě. Tím, že s dětmi tráví mnoho času, buduje si s nimi pouto a přátelský vztah, a celkově tak pozitivně ovlivňuje atmosféru ve třídě.

Účastní se také třídních schůzek, schůzek pedagogů, mimoškolních akcí (Vánočních besídek a karnevalů, školních výletů, koncertů, návštěv kin, muzeí a dalších). Při akcích mimo školní budovu zastávají funkci dozoru i edukačního činitele. Zapojují se při akcích, které vyžadují iniciativu a kreativitu, jako jsou například besídky a karnevaly.

„Takže nejčerstvější zkušenost z dnešního karnevalu, který jsme připravovaly všechny tři. Paní asistentka pedagoga se angažovala tak, že sama navrhla, že se podívá na určité hry pro děti a pokud budeme souhlasit, naplánovala sama 5 stanovišť. My jsme některá stanoviště trochu upravily. Přišla v masce, což je dětem blízké. Díky karnevalu se dala s dětmi do tance. Zajišťovala občerstvení. Spolu s učitelkami se účastnila všech aktivit, které tam byly. Myslím si, že svou osobností a přístupem do třídy patří, děti o ní pěkně mluví. I zpětná vazba od rodičů, neříkají paní asistentka pedagoga, ale paní učitelka. Je pro děti osobou, která do třídy patří a dělá atmosféru radosti. Tu tam vytváří“, doplnila informantka č. 9.

V rámci své činnosti pomůže individuálním přístupem danému dítěti, je tu ale i pro pomoc při práci s ostatními dětmi. Svou pomocí vnáší do třídy větší klid a pohodu, odbourává stres. „Pokud je plný počet dětí, více aktivit, tak já vím, že mám dalšího člověka k sobě. Můžu si řízenou činnost naplánovat složitější, kreativnější. Víím, že tam mám dalšího člověka, který mi pomůže. Můžu pracovat ve skupinkách, nemusí být jen frontální výuka. Skupinky můžu i namíchat a můžu si s tím více pohrát“, doplňuje informantka č. 7.

Důležité je, že pracuje s celou třídou. Tím, že se věnuje všem dětem, nikoliv pouze zájmovým žákům, kteří potřebují podpůrná opatření, ulehčují práci pedagogovi a přispívají k pozitivnímu klimatu třídy, protože nikdo není opomíjen, jak popisuje informantka č. 1:

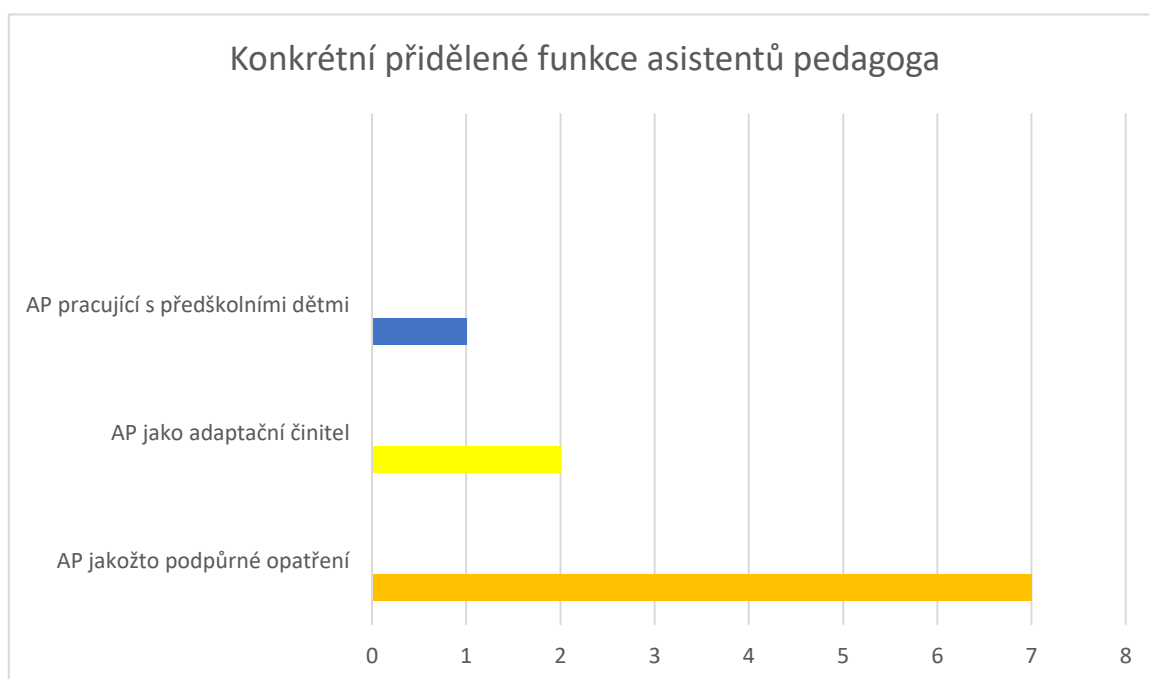
„Pokud dohlíží na děti při práci v centrech aktivit, můžu já nebo kolegyně individuálně pracovat s tímto chlapcem i mimo třídu.“

Další pozitivum uvádí informantka č. 2: *„Pokud je ve třídě dobrý tým, povinnosti se rozptýlí mezi více lidí, kteří si pomáhají, vytváří tak klidně a bezpečné prostředí, do kterého se děti těší a chodí do mateřské školy rády“.*

Učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě. Nejčastějšími aktivitami jsou pomoc dětem při plnění úkolů ve spontánních činnostech, procvičování, při výtvarných činnostech, pomoc při řízené činnosti a TV. Sám také vymýšlí jednoduché pohybové hry, procvičuje úkoly s pomalejšími nebo nejmladšími dětmi.

Je samozřejmě potřeba rozlišovat, jaká je náplň práce asistenta pedagoga. Část asistentů pedagoga, kteří působí ve třídách informantek průzkumného šetření, není přiřazeno ke konkrétním dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, nýbrž fungují jako adaptační činitel, tedy napomáhají dětem se začleňováním do procesu předškolního vzdělávání nebo pomáhají s přípravou na vstup do primárního vzdělávání.

Konkrétní funkce v případě našeho průzkumného šetření, respektive jejich poměr je zobrazen v následujícím Obrázku 6.

Obrázek 6 Znárodnění počtu asistentů pedagoga dle jejich konkrétní funkce ve třídách informantek (zdroj: vlastní šetření, 2024)

Adaptace a školní připravenost

Při adaptaci je jeho pomoc důležitá zvláště proto, že přichází nové děti, které ještě nenavštěvovaly školku nebo nebyly odloučené od rodičů, takže je to veliká pomoc. I co se týká pomůcek, zasedacího pořádku, aby děti seděly na svém místě, při sebeobsluze. Je ve škole velkým přínosem zvláště při větším počtu dětí. Může se věnovat kolektivu, stejně tak tak jako i jednotlivci, který jeho podporu potřebuje. Každé dítě si zvyká jinak, má jinou osobnost a od tohoto se odvíjí potřebná péče. Pokud je například v nekomfortní zóně, může s asistentem pedagoga odejít do klidové zóny.

„Při přítomnosti asistenta využíváme více individuální a individualizované činnosti, já pracuji individuálně s dětmi, asistent dohlíží na volnou hru dětí. Dále při řízených činnostech zapojujeme asistenta při předškolní přípravě .- individuálně pracuje s dětmi s odkladem školní docházky. Pokud je asistent při realizaci činností přítomen máme více prostoru realizovat aktivity individuální a individualizované.“ (informantka č. 1)

„Nejčastějšími aktivitami je pomáhat dětem při plnění úkolů ve spontánních činnostech – procvičování logických úkolů, grafomotoriky, při výtvarných činnostech, pomoc při řízené činnosti a tělocviku. Sám také vymýšlí jednoduché pohybové hry, procvičuje úkoly s pomalejšími nebo nejmladšími dětmi.“ (informantka č. 4)

„Určitě je to podpora. Se staršími dětmi mám možnost pracovat individuálně. Při diagnostikách nebo když dítěti něco nejde, můžu dítě více podpořit. Asistentka pedagoga se věnuje druhé skupince dětí, potom se prohodíme. Také můžu asistentku pedagoga poprosit, když není něco hotové, aby to s dětmi dodělal. V tomto množství dětí je to podpora.“ (informantka č. 8)

Asistent pedagoga jakožto podpůrné opatření

V případě, kdy asistent pedagoga působí jakožto podpůrné opatření u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, se objevily následující odpovědi:

„Pomáhá při ranních aktivitách, buďto při výtvarné činnosti, nebo s dětmi v herně. Po příchodu dítěte, ke kterému byl přidělen, individuálně pracuje s ním, poté se opět zapojí do celkového dění ve třídě, dle akt. tématu -pomáhal při, kolektivních činnostech, cvičení, řízené činnosti, chystání dětí na pobyt venku, při obědě a pomáhá i při chystání nového tématu, nebo aktualizaci nástěnek, výzdoby třídy, apod.“ (informantka 2)

„Asistentka se může věnovat ostatním dětem, zatím co já nebo kolegyně se můžeme věnovat integrovanému chlapečkovi. Samozřejmě, že s tímto chlapečkem pracuje i paní asistentka, ale vždy vše konzultuje s učitelkou, aby se jelo podle IVP a vytyčených dílčích cílů. Máme spoustu vyrobených didaktických pomůcek a materiálů, které si s asistentkou vyrábíme na míru našim dětem. Dopomáhá i s mladšími dětmi nebo dětmi, které vyžadují větší míru péče či dohledu.“ (informantka 3)

„Co je momentálně potřeba, s asistentkou pedagoga se domlouváme operativně, velmi záleží na počtu dětí daného dne, tématu, kterému se věnujeme, zda je dítě, ke kterému je asistent pedagoga přidělen zrovna ve v MŠ atd. Často asistent pedagoga pomáhá s přípravou výtvarných aktivit, následný úklid, doplnění diagnostik, pomoc dětem s pracovními listy apod.“ (informantka č. 4)

„S předstihem vyložím své plány, domluvíme se na změnách, doplnění aktivit. Spolu na pracovišti. V přípravě individuální práce s dítětem se SVP navrhnu a vysvětlím, co spolu budou procvičovat a jaké znalosti a dovednosti tímto budou posilovány. Asistent pedagoga musí dodržovat třídní pravidla a je důsledný při dohledu nad jejich dodržováním dětmi. Náš asistent pedagoga s dětmi komunikuje, vysvětluje situace, pomáhá s adaptací nových dětí, učí děti spolupráci a ohleduplnosti stejně jako pedagog.“ (informantka č. 5)

„Hlavně se věnuje dítěti, ke kterému je asistent pedagoga napsaný. S tím má individuální práci, kterou si provádí s dítětem. Bere si ho bokem a dělá s ním různé úkoly nebo činnosti, které udává ten IVP. A potom se účastní i řízených činností. Přispívá tím, že vymyslí aktivity, které s námi konzultuje a my je zařadíme do programu a v rámci řízených činností je k ruce dětem. Dopomáhá v situacích, kdy je potřeba nějak ošetřit“ (informantka č. 7)

„Asistent pedagoga může s dítětem vést individuální práci, vést ho a v případě, že chlapeček má problém. Není vyrovnaný, vyspalý, cítí nekomfortně, je fajn, když si ho asistent pedagoga může dovést do klidové zóny, nebo naopak do zóny, kde se může vybit, vyskákat se na žíněnce. Je to velice významné. Je to další člověk navíc, je přidělen k dítěti. Má vyčleněný čas, kdy může s dítětem pracovat individuálně a aniž by to významným způsobem narušovalo chod té třídy, chod té činnosti ve třídě. Pedagogové se mohou věnovat dál té třídě, děti pracují individuálně a poté se opět zařadí do kolektivu“, popisuje informantka č. 8 a dodává, že pokud není dítě, ke kterému je přidělen asistent pedagoga v komfortní zóně, bývá hlučný, ovlivňuje to i ostatní děti, bývají podrážděné.

Ovšem i ti asistenti, kteří jsou přiděleni konkrétním dětem, se věnují i ostatním žákům, zejména při jejich adaptaci, která je nejdůležitější na začátku školního roku, tedy v

měsících září a říjnu. To potvrdili všichni informanti, v jejichž třídách působí asistenti pedagoga jakožto podpůrná opatření pro žáky se zdravotním, sociálním či jiným znevýhodněním.

Obecně vzato lze shrnout, že asistent pedagoga vypomáhá s dětmi, motivuje, radí dětem při činnostech. vypomáhá s dětmi během ranního cvičení – snaží se je zapojit včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, chystá stolečky a pracovní procesy na práci v centrech aktivit dle požadavků učitelek. Kopíruje potřebné materiály, pomáhá s přípravou výzdoby třídy a změnami v centrech aktivit. Dopomáhá při oblékání dětí v šatně i po odpočinku. Úzce spolupracuje s učitelkou na vytváření didaktických pomůcek a jejich uplatňování. Spolupracuje na vytváření a naplňování IVP.

Vzhledem k výše popsanému analyzovanému obsahu je možné shrnout základní činnosti asistenta pedagoga, které mohou ovlivňovat klima třídy:

- **Asistence při výuce**

Asistent pedagoga podporuje učitele tím, že mu pomáhá s výukovými činnostmi.

- **Řízení třídy**

Asistent pedagoga hraje roli při udržování produktivního prostředí ve třídě. Pomáhají korigovat chování dětí, posiluje pravidla třídy.

- **Příprava materiálů**

Asistent pedagoga pomáhá při přípravě materiálů a zdrojů pro výuku.

- **Podpora žáků se speciálními potřebami**

V inkluzivních třídách asistent pedagoga úzce spolupracuje s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Spolupracuje se speciálními pedagogy, aby mohl poskytovat individualizovanou podporu, přizpůsobovat materiály a pomáhat při zavádění úprav uvedených v individuálních vzdělávacích programech (IVP).

- **Poskytování zpětné vazby**

Asistent pedagoga poskytuje učitelce cennou zpětnou vazbu o pokroku, potřebách a interakcích dětí.

- **Supervize**

Během přechodů, přestávek, obědů a dalších mimo výukových aktivitách pomáhá asistent pedagoga dohlížet na děti, aby byla zajištěna jejich bezpečnost a pohoda. Doprovází žáky na exkurzích a výletech a dalších kulturních a mimoškolních akcích.

- **Vedení záznamů**

Asistent pedagoga často pomáhá s vedením záznamů, jako jsou údaje o docházce a výkonu žáků. Mohou pomáhat s uspořádáním a evidováním úkolů, hodnocením a další dokumentací týkající se výuky.

- **Spolupráce**

Asistent pedagoga spolupracuje s třídními učiteli, speciálními pedagogy a dalšími zaměstnanci školy, aby společně zajistili plynulý chod edukačního procesu. Aktivně se účastní pedagogických schůzek a přispívá svými poznatky, které přispívají k efektivním výukovým strategiím.

Kategorie: Aktivity asistenta pedagoga ovlivňující klima třídy

Kódy: kontakt s dětmi, ulehčení práce pedagoga, optimální návrh týdenních aktivit, interaktivní učení, výpomoc při obsluze dětí, účast na mimoškolních a herních aktivitách, vlastní iniciativa, podpora žáka s SVP, adaptační podpora, podpora školní připravenosti

VO2: Jak spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga ovlivňuje klima ve třídě?

Druhá průzkumná otázka zjišťovala, jak spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga ovlivňuje klima ve třídě.

Učitelé mateřských škol poskytují individuální výuku, často pracují s malými skupinami, aby pomohli upevnit koncept nebo podpořili interaktivní učení. To je obzvláště důležitá role, protože dětská, vyvíjející se mysl potřebuje neustálé povzbuzování a smyslovou stimulaci, aby upoutala svou pozornost. Z tohoto důvodu je zapojování asistentů pedagoga do výchovně-vzdělávacího procesu v předškolním vzdělávání (v hlavním proudu) vítaným krokem. Asistenti pedagoga v mateřských školách pomáhají nejen řídit třídu a poskytovat individuální výuku, ale mohou studentům předávat celoživotní dovednosti, včetně odhodlání a pozitivní pracovní morálky. Spoluvytváří prostředí třídy a navazují vztah s dětmi.

Asistent pedagoga pomáhá při poskytování individuální výuky a výuky v malých skupinách s cílem přizpůsobit kurikulum potřebám žáků dle jejich intelektuálních

schopností. Pozoruje děti a podílí se na školní diagnostice, přičemž upozorňuje na speciální potřeby jednotlivých žáků.

Spolupracuje s učiteli na vytváření prostředí, které vede k efektivnímu učení a optimálnímu výchovnému působení a plánování denní a dlouhodobé práce a aktivity ve třídě, provádí výuková cvičení s malými skupinami žáků. Pomáhá při zavádění všech zásad a pravidel, kterými se řídí život a chování dětí, stejně tak udržovat pořádek ve třídě, na hřišti nebo v jiných prostorách. V případě potřeby poskytnete dětem doprovod a pomoc, kontrolujte práci studentů, zda dodržují pokyny učitele, pomáhá udržovat individuální záznamy pro každého studenta.

Asistent pedagoga pracuje se zájmovými žáky i s celým kolektivem, a od tohoto faktu se odvíjí celková spolupráce mezi ním a učitelkou. Asistent se podílí na organizačních plánech i činnostech.

Záležitosti týkající se žáků s podpůrnými opatřeními konzultuje s učitelkou, aby se dodržoval individuální vzdělávací plán a vytyčených dílčích cílů. Účastní se pedagogických porad.

Informantky se shodly, na důležitosti toho, aby si učitelka „sedla“ s asistentkou i s dětmi. Až na jednu z nich jsou všechny spokojené se spoluprací a v přítomnosti asistentky pedagoga vidí veliké pozitivum. Důležitá je vzájemná úcta a respekt a podpora.

Dle informantek díky přítomnosti asistenta pedagoga mohou uskutečňovat více aktivit v malých skupinkách a věnovat každému dítěti individuální pozornost a také se intenzivněji věnovat dětem, kterým to potřebují. To souvisí také s faktem, že učitelé v tomto důsledku mají více času na pozorování a školní diagnostiku.

Učitelky také popisovaly důležitost zkušeností a profesních kompetencí, kdy ve dvou případech se zmínili také o tom, že asistenti v jejich třídách si z vlastní iniciativy doplňují znalosti v rámci programů dalšího vzdělávání. Kromě osobnostních předpokladů, považují zkušenosti asistenta za důležitý aspekt v kontextu hodnocení vlivu působení asistenta na klima třídy. Zkušený asistent pedagoga je při splnění určitých a nejen profesních předpokladů vždy přínosem pro pedagoga. Kromě individuální práce s dětmi, či dohledu nad dětmi, nabízí oči navíc v zátěžových situacích, při komunikaci s rodiči. Zároveň pomáhá s přípravou a úklidem pomůcek ve výuce, spolupodílí se na plánování činností, je partnerem pedagoga.

Efektivní komunikace a plánování

V první řadě je spolupráce založená na komunikaci a plánování. Domlouvají se na co se zaměřit, co si v kolektivu pohlídat. Tři z informantek dokonce uvedly, že v rámci vztahu s asistentkami je tento jejich vztah rovnocenný, tedy že jim natolik věří a asistenti jsou natolik iniciativní a schopní, že mohou ve třídě působit na úrovni pedagoga.

„Máme myslím si, dobře nastavená pravidla spolupráce, vzájemně se doplňujeme a respektujeme se“, uvedla informantka č. 1 a dodala, že asistentka je, *„pravou“ rukou učitelky, rukama i očima navíc, bez kterých se ve třídě s integrovaným dítětem neobejdeme“.*

„Já jsem velmi spokojená, u nás ve třídě to funguje dobře. Máme myslím si, dobře nastavená pravidla spolupráce, vzájemně se doplňujeme a respektujeme se. Máme velmi přátelský vztah a toto se pozitivně odráží na klimatu ve třídě. Děti i rodiče jsou spokojeni a o to nám všem společně jako pedagogickému týmu jde“, informantka č. 3.

Informantka č. 4 upozornila na fakt, kdy díky přítomnosti asistenta pedagoga učitel není například při plné kapacitě třídy pod tlakem, protože má vedle podporu: *„Necítím se ve stresu, jsem klidnější, může se věnovat dětem ve spontánních činnostech, můžu ji předat k dokončení rozdělanou aktivitu.“* To potvrzuje také informantka č. 5: *„... necítím se tak ve stresu, kdykoliv se mohu na asistenta pedagoga obrátit, předat aktivitu a dále se pak věnovat konkrétnímu dítěti dle jeho potřeb.“*

Důležitá je komunikace, vzájemné pochopení, otevřenost a diplomacii. A podstatná je komunikace nejen s dětmi, ale i s rodiči a kolegy, někdy je potřeba na sdělení zásadní nebo nepříjemné informace najít vhodný okamžik, vycítit, kdy je ten správný čas k realizaci.

Informantka č. 5 popisuje pozitivní zkušenosti. Dle její zkušenosti je důležité, jak si asistent pedagoga a učitel sednou jako lidi. *„... je třeba nastínit si své představy, jak chci, aby to ve třídě fungovalo, tzv. se i 'naladit' na asistenta pedagoga, aby i ona mohla vyjádřit své potřeby, a společně to sladit do jednoho fajn celkového fungování“.*

Asistent pedagoga spolupracuje s učitelkami také na organizaci denních a týdenních plánů, což je rovněž pro učitelem přínosem a napomáhá pozitivnímu klimatu ve třídě. „Ze strany plánování, příprav mám minimální zátěž. Mám více času pro individuální práci s dětmi. Je uvolněnější atmosféra“, popisuje informantka č. 6.

Spolupráce je také zaměřená na zhodnocení a plánování – na co se zaměřit, co v kolektivu změnit. Důležitá je celková práce s dětmi ve třídě, a tak se učitelé snaží zajistit

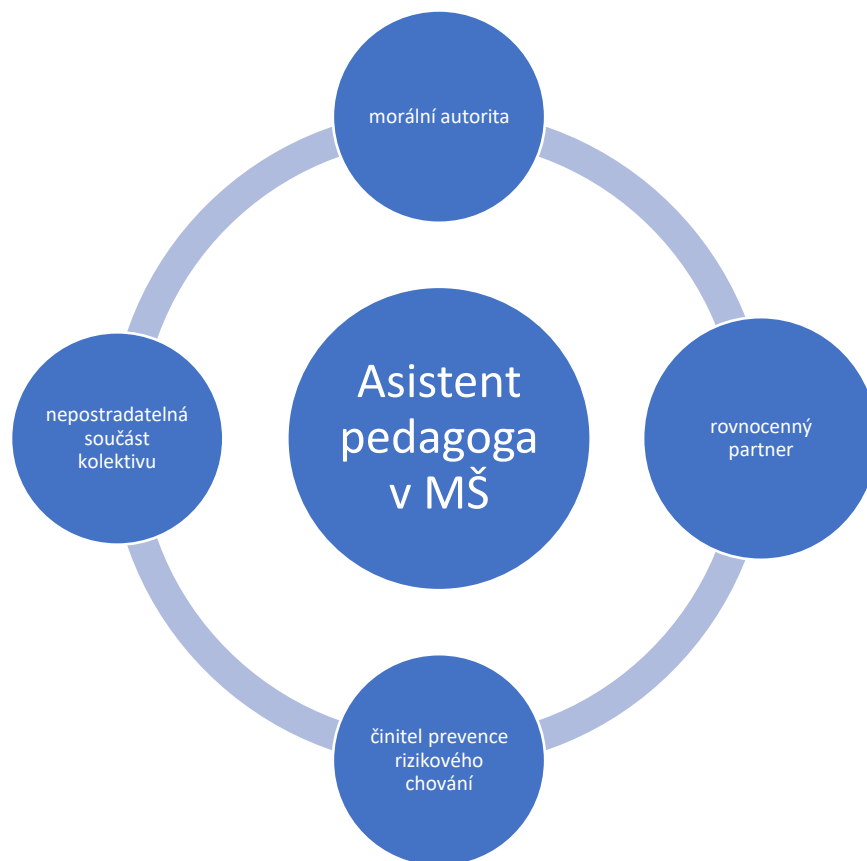
respektující přístup, otevřenou komunikaci a základní pravidla, která jsou po dětech vyžadována, aby se dodržovaly, jednotný přístup.

„Myslím si, že máme ve třídě spolupráci nastavenou velice dobře. Nejdůležitější je dle mě otevřená komunikace, tu my máme. A opravdu je nutné nebát se věci komunikovat, na tom to stojí a padá. To my máme ve třídě mezi sebou.“ (informantka č. 7)

Lze shrnout, že asistenti pedagoga jsou pro učitelé tohoto průzkumného šetření důležitou součástí týmu a přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě i efektivní spolupráci.

- Asistent pedagoga je nepostradatelnou součástí týmu, protože se podílí na chodu třídy. Zapojuje se do aktivit v prostorách školy i mimo ně.
- Pomáhá dětem při zvládnání základních dovedností a socializaci, a pokud je přidělen dítěti jakožto podpůrné opatření, pracuje s ním individuálně a napomáhá mu osvojovat si očekávané schopnosti a znalosti.
- Představuje emocionální podporu dětí. Pomáhá se začleněním přidělenému žákovi i ostatním žákům, protože přechod z domácího prostředí do kolektivu může být pro některé děti náročný a vždy je potřeba čas na to, aby se adaptovaly.
- Asistent pedagoga vnáší radostnou atmosféru do třídy, podporuje děti, pomáhá pedagogům, zapojuje se do her, které jsou v tomto věku nesmírně důležité. Představuje přítele, stejně jako i autoritu.

Následující schéma zobrazuje největší přínosy, které účastnice průzkumného šetření uváděly během rozhovorů.

Obrázek 7 Přínosy spolupráce z pohledu pedagogů (vlastní šetření, 2024)

Kategorie: Spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga a vliv na klima třídy

Kódy: asistent pedagoga jako rovnocenný partner, spolupráce při vytváření didaktických pomůcek, společné plánování aktivit a chystání pomůcek, společná účast na pedagogických schůzkách, zrcadlení přátelských vztahů, vzájemný respekt, společná komunikace k dětem.

VO3: Jaký je hlavní přínos asistenta pedagoga v kontextu utváření pozitivního klimatu třídy?

Třetí průzkumná otázka se zabývala tím, jaký je hlavní přínos asistenta pedagoga v kontextu utváření pozitivního klimatu třídy.

Asistent pedagoga je pro pedagoga velkou pomocí, jak potvrdili informantky, samozřejmě, pokud plní své povinnosti, jak se od něj očekává. Jsou-li s pedagogy ve třídě

sehraní, má to velmi pozitivní vliv na klima třídy, protože si navzájem pomáhají, podporují se a pedagog se na jeho pomoc s dětmi může spolehnout.

Asistent pedagoga v mateřské škole je zodpovědný za pomoc učiteli ve třídě při plnění přidělených povinností. Může pomoci při vytváření, organizování a uvádění denního programu do praxe pod dohledem učitele. Obecně je zodpovědný za dohled nad třídou v době, kdy je to ze strany učitele vyžadováno. Také se zapojuje do organizačních, přípravných prací. Účastní se schůzek zaměstnanců i třídních schůzek. To vše již bylo popsáno. Jeho působení a vliv je však mnohem širší, čímž přispívá, jak potvrzují informantky předkládaného šetření, k pozitivnímu třídnímu klimatu.

Asistent pedagoga může pomoci vytvářet příjemné prostředí, kde se děti cítí podporovány a respektovány. Tím, že asistent pedagoga tráví čas s dětmi i mimo školu, může lépe porozumět jejich zájmům, potřebám. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Tímto způsobem může asistent přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy.

Asistent pedagoga motivuje, inspiruje děti. Zlepšuje vztahy a zasazuje se o pozitivní atmosféru ve třídě. „*Děti si chtějí navzájem pomáhat, vidí to u nás, že se na sebe usmíváme, chováme se k sobě hezky. Jsme dětem příkladem a děti nás v tomto chování zrcadlí*“, dodává informantka č. 1.

Asistent pedagoga je ve třídě dalším dospělým vzorem pro děti, a tedy ovlivňuje i sociální dovednosti dětí. „*Pokud dítě z nějakého důvodu vyhovuje více práci s asistentem pedagoga, než pedagogem, může mu být i on velkou oporou v osvojování si soc. dovedností*“, informantka č. 2.

Asistent pedagoga napomáhá vytvářet příjemné prostředí. Děti se zde potom cítí podporovány a respektovány. Tím, že tráví čas s dětmi i mimo školku, může lépe porozumět jejich zájmům, potřebám. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Tímto způsobem může asistent přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy.

Toto potvrzuje také informantka č. 9: „*Pani asistentka pedagoga je pro děti nechci říct kamarádkou, ale je pro děti přátelská a zároveň je pro ně i autoritou. Co se týče rozvíjení soc. vztahů, hodně si všímá, jestli děti komunikují spolu, komunikují s dospělými.*“

Ideální je, když děti mají k asistentovi pedagoga důvěru, obrací se na ní s prosbou a samozřejmostí jako k paní učitelce. Je prostředníkem a dalšíma očima k zamezení negativním projevům chování mezi dětmi a také pomáhá k navazování kamarádství.

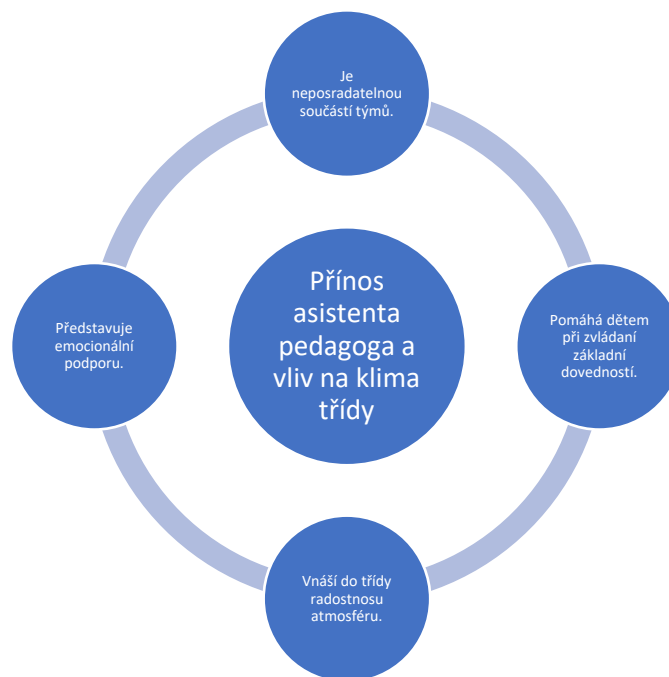
Přínos je významný z pohledů pedagogů také proto, že. Asistent pedagoga představuje dalšího člověka, dalšího člena týmu navíc. Má vyčleněný čas, kdy může s dětmi pracovat individuálně, a aniž by to významným způsobem narušovalo chod třídy, chod činnosti ve třídě. Pedagogové se mohou věnovat dál kolektivu a děti, které pracují individuálně a poté se opět zařadí do kolektivu.

Přítomnost asistenta rozvíjí kladný vztah k němu a důvěru k němu u dětí, také pocit jistoty, protože, když je asistent přítomen na všech akcích MŠ je to pro děti jistota dále pak může svým chováním ovlivnit vztahy na třídě vzhledem k dětem zamezit negativní projevům chování mezi dětmi.

„Určitě velký přínos, necítím se tak ve stresu, kdykoliv se mohu na AP obrátit, předat aktivitu a dále se pak věnovat konkrétnímu dítěti dle jeho potřeb.“ (informantka č. 5)

Informantky se rovněž shodly na tom, jak důležitá je **osobnost asistenta pedagoga**, což koresponduje s teoretickými východisky uvedenými v první části této práce. Vždy záleží na osobě a osobnosti obou aktérů, jak asistenta, tak pedagoga. Tito aktéři výchovně-vzdělávací činnosti si musejí především sednout lidsky, pak je přínos asistenta ve třídě velký a odráží se to na všech aktivitách realizovaných během dne v MŠ (od řízených, volné hry, přechodové činnosti po pobyt venku.) pokud si však tyto dva nesejdou tak nebude asistent pedagoga přínosem, ale naopak.

Asistent pedagoga má veskrze kladné přínosy na chod tříd, v nichž informantky předkládaného průzkumného šetření pracují. Se současnými spolupracovníky na této pozici, až na jednu z učitelek (kdy v tomto případě se jedná o asistenta pedagoga muže), mají pozitivní zkušenosti nad svá očekávání a asistenti jsou pro ně nepostradatelným přínosem. Asistenti představují podporu jak pro děti, tak samotné pedagogy, protože se podílí na chodu třídy, a vnáší tak pozitivní atmosféru. Následující schéma zobrazuje souhrn nejčastějších odpovědí informantek v kontextu vlivu asistentů pedagoga na klima třídy.

Obrázek 8 Přínos asistenta pedagoga a jeho vliv na klima třídy (vlastní šetření, 2024)

Kategorie: Přínos asistenta pedagoga

Kódy: empatické a vstřícné chování, schopnost motivovat, schopnost děti zaujmout, přenos pozitivní energie na děti, nepostradatelná součást kolektivu, asistent pedagoga jako morální autorita ve třídě, činitel prevence rizikového chování

4.9 Shrnutí výsledků průzkumného šetření

Na základě výše provedené analýzy subjektivních zkušeností vybraného vzorku pedagogů, a vzhledem ke stanoveným průzkumným otázkám lze konstatovat kladný vliv asistenta pedagoga na třídní klima. Mezi základní povinnosti asistenta pedagoga se řadí zejména asistování a podpora pedagogů při výchovné i edukační činnosti, podpora žáků při dosahování vzdělávacích cílů, podpora samostatnosti, sebeobsluhy a hygieny, podpora mobility, rozvoj základních dovedností a kompetencí, zejména sociálních a komunikačních, podílení se na organizační složce výuky, podpora komunikace mezi žáky, jejich rodiči, potažmo zákonnými zástupci. Výše popsané faktory a kvalita provádění jednotlivých činností ovlivňují spokojenost žáků, a tím i celkové klima třídy.

Jaké aktivity prováděné asistentem pedagoga tedy přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě, a tedy i k pozitivnímu klimatu ve třídě? Dle pedagogů se asistent pedagoga věnuje hlavně dítěti, ke kterému je přiřazený. S tím má individuální práci, kterou si provádí s

dítětem. Bere si ho bokem a dělá s ním různé úkoly nebo činnosti, které udává ten IVP. A potom se účastní i řízených činností. Přispívá tím, že vymyslí aktivity, které s učiteli konzultuje a ti je zařadí do programu. V rámci řízených činností je k ruce dětem. V druhém případě je jeho funkce adaptační a napomáhá celému kolektivu. Asistent pedagoga se podílí na organizaci i plánování výchovně-vzdělávací činnosti, ať již v rámci individuální práce s dítětem, kterému byly přiřazeny podpůrná opatření, nebo v rámci kolektivní činnosti. Vypomáhá ve třídě, účastní se všech porad pedagogických pracovníků, DVPP, třídních schůzek, nácviku i realizace besídek, karnevalů, výletů, kulturních akcí, plavání a dalších mimoškolních činností.

Důležité bylo rovněž zjištění, jak spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga ovlivňuje klima ve třídě, čemuž se věnovala druhá průzkumná otázka. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Tímto způsobem může asistent přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy.

Vliv je značný také v případě rozvoje sociálních dovedností. Asistent pedagoga učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě.

Asistent pedagoga by měl být při ruce učitele při všech činnostech. Je důležité, aby se vzájemně podporovali, pomáhali. Pokud je ve třídě dobrý tým, povinnosti se rozptýlí mezi více lidí, kteří si pomáhají, vytváří tak klidné a bezpečné prostředí, do kterého se děti těší a chodí rády.

Jak plyne z výsledků šetření, asistent pedagoga v kontextu spolupráce s učitelem provádí zejména následující činnosti:

- Individuální práce s dítětem se SVP, komunikace s jeho rodiči.
- Pomáhá s přípravou pomůcek a úklidem pomůcek.
- Pomáhá při výuce.
- Pomáhá s řešením problémů.
- Pomáhá při sebeobsluze dětí.

To vše je důležité pro optimální chod třídy a zároveň i pozitivní klima, protože učitel může rovnoměrně rozložit učební plány. Důležité jsou však mezilidské vztahy. Pokud pedagog a asistent pedagoga spolupracují, rozumí si a jejich vztah je vyvážený, spoluvytváří

pozitivní klima třídy. Navázání dobrých vztahů mezi těmito dvěma aktéry se vždy odrazí na spokojenosti žáků. Důležitý je respekt, kolegialita, jasné rozdělení rolí, dodržování etických zásad.

V poslední průzkumné otázce bylo zjišťováno, jaký je hlavní přínos asistenta pedagoga v kontextu utváření pozitivního klimatu třídy. Na závěr lze tedy shrnout, že zkušený asistent pedagoga je při splnění určitých předpokladů vždy přínosem pro pedagoga. Kromě individuální práce s dětmi, či dohledu nad dětmi, nabízí oči navíc v zátěžových situacích, při komunikaci s rodiči, pomáhá s přípravou a úklidem pomůcek ve výuce, spolupodílí se na plánování činností, je partnerem pedagoga. Výsledky kategorizace a kódování jsou uvedeny v následující Tabulce 3.

Tabulka 3 Kategorie kódy (zdroj: vlastní šetření, 2024)

Výzkumný okruh	Kategorie	Kódy
Aktivity prováděné asistentem pedagoga, které přispívají k pozitivní atmosféře ve třídě.	Aktivity asistenta pedagoga ovlivňující klima třídy	kontakt s dětmi, ulehčení práce pedagoga, optimální návrh týdenních aktivit, interaktivní učení, výpomoc při obsluze dětí, účast na mimoškolních a herních aktivitách, vlastní iniciativa, podpora žáka s SVP, adaptační podpora, podpora školní připravenosti
Vliv spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga na klima ve třídě.	Spolupráce asistenta pedagoga a pedagoga a vliv na klima třídy	asistent pedagoga jako rovnocenný partner, spolupráce při vytváření didaktických pomůcek, společné plánování aktivit a chystání pomůcek, společná účast na pedagogických schůzkách, zrcadlení přátelských vztahů, vzájemný respekt, společná komunikace k dětem
Přínos asistenta pedagoga v kontextu utváření pozitivního klimatu třídy.	Přínos asistenta pedagoga	empatické a vstřícné chování, schopnost motivovat, schopnost děti zaujmout, přenos pozitivní energie na děti, nepostradatelná součást kolektivu, asistent pedagoga jako morální autorita ve třídě, činitel prevence rizikového chování

Má-li asistent pedagoga dostatek zkušeností ve svém oboru, není v práci nejistý, má dar přirozené autority u dětí a citlivý přístup k dětem. Je-li týmový hráč, pak spolupráce s ním ovlivňuje pouze pozitivně celkové klima třídy. Klima třídy tedy ovlivňuje zejména navázáním vztahu s dětmi, pedagogem i dalšími pracovníky, přínosem je tím, že působí ve třídě a podílí se na aktivitách, interaktivních hrách, mimoškolních aktivitách. Je podporou učitelů i morálním kompasem dětí. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Může přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy. Pomáhá rozvíjet sociální dovednosti. Asistent pedagoga učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě.

Diskuze

Pojem klima třídy poprvé použil Walberg v roce 1968, který se věnoval výzkumu charakteru prostředí třídy. Klima třídy je široký pojem, který zahrnuje více aspektů, na které se výzkumníci také odvolávají, jako je atmosféra třídy nebo prostředí třídy s odkazem na místnost, kde se vyučuje a procesy učení a na faktory, které se účastní a ovlivňují tyto procesy a jejich výsledky (Goldenberg a Klavir, 2017).

Evans et al., (2010) popisují, že existují tři diferencovatelné složky, a sice akademická (odkazování na pedagogické a kurikulární prvky výukového prostředí), management (odkazování na disciplinární styly pro udržování pořádku) a emocionální (s odkazem na afektivní interakce v rámci třídy).

Pozitivní prostředí ve třídě je takové, ve kterém se žáci cítí pohodlně, mohou sdílet své myšlenky, klást otázky a čelit výzvám ve svém učení. Jak dokládají výzkumy, školní klima je jedním z faktorů, který nejvíce ovlivňuje psychiku žáků i jejich úspěchy a zlepšení, nebo naopak zhoršení jejich kognitivních, edukačních, sociálních či emocionálních dovednostech, jak popisují, respektive zkoumají ve svých výzkumných šetřeních například Brand et al. (2003), Cohen, Pickeral a McCloskey (2009) či Goldenberg a Klavir, (2017). To se potvrdilo i v našem průzkumu, kdy učitelé mateřských škol vidí souvislost mezi spokojeností vlastní i dětí, přičemž jedním z elementů je právě existence asistenta pedagoga ve třídě.

Odborné zdroje navíc uvádí, že škola se zdravým klimatem je škola s efektivním vedoucím, kde jsou učitelé spokojeni s prací i s kolegy, a následně se také více zapojují do školního života a jsou ochotnější investovat do rozvoje kvalitní vzdělávání a vyučovací metody, což potvrzují výzkumy, které provedli Heck (2000), Thapa et al. (2013).

Evans a kol., (2010), kteří byli rovněž citováni v teoretické části práce, popisují souvislost klimatu třídy s pozitivními vzdělávacími výsledky, jako jsou lepší akademické úspěchy, konstruktivní procesy učení a snížení emocionálních problémů, stejně jako eliminace nežádoucích výsledků, zejména výskytu šikany a agrese, nesprávného sociálního a emocionálního přizpůsobení. Podstatný vliv na klima třídy přitom má učitel, potažmo další pedagogičtí pracovníci, kteří s kolektivem pracují, tedy asistenti pedagoga a vychovatelé.

Předkládaná práce se věnovala problematice vlivu asistenta pedagoga na třídní klima v prostředí mateřských škol hlavního proudu. Jak je patrné z výsledků šetření asistent pedagoga se podílí na organizaci i plánování výchovně-vzdělávací činnosti, ať již v rámci individuální práce s dítětem, kterému byly přiřazeny podpůrná opatření, nebo v rámci

kolektivní činnosti. Vypomáhá ve třídě, účastní se všech porad pedagogických pracovníků, DVPP, třídních schůzek, nácviku i realizace besídek, karnevalů, výletů, kulturních akcí, plavání a dalších mimoškolních činností. Dle výzkumu Národního pedagogického institutu České republiky je z pozice asistenta důležitá rovněž podpora dětí se sociálním znevýhodněním, kdy se významně podílí na osvojování si sociálních dovedností, a slouží v tomto případě jako adaptační činitel (Němec, 2021). Sociální oblast, osvojování si sociálních kompetencí se potvrdilo rovněž v námi předkládaném šetření, kdy pedagogové mateřských škol uvedli zároveň také tuto skutečnost jako pozitivní faktor ve smyslu klimatu třídy, ve které učí.

To koresponduje s faktem, že pedagog a další pedagogičtí pracovníci, kteří ve třídě působí, mají podstatný vliv na třídní klima. Nastavují pravidla a očekávání, ale zároveň jsou poskytovateli pozitivního posilování a motivátory, což podporuje kulturu třídy. Budují pozitivní vztahy ve třídě, protože žáci, studenti, ať už jakéhokoliv věku, potřebují vědět, že mají někoho, komu mohou důvěřovat a komu se mohou svěřit.

Pedagog, stejně tak jako i asistenta pedagoga, který ve třídě působí, může vytvořit optimální typ prostředí tím, že předloží jasná očekávání ve třídě, poskytne příležitosti ke zlepšení sociálních dovedností, naváže vztahy s dětmi. V tomto typu prostředí ve třídě mají žáci pocit, že pedagog i asistent pedagoga oceňují jejich přínos, a v tom důsledku se mohou stát aktivnějšími účastníky procesu učení, což přispívá k produktivnějšímu vzdělávacímu prostředí.

Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Může přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy. Pomáhá rozvíjet sociální dovednosti. Asistent pedagoga učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě.

Jak je dále patrné z průzkumného šetření, záleží na tom, zda asistent pedagoga působí jako adaptační činitel v rámci celého kolektivu, nebo zda je přiřazen jednotlivým žákům jakožto podpůrné opatření. V zásadě však lze shrnout jeho pracovní náplň. Řadí se zde prosazování třídního, nebo školního řádu. Vítání dětí při příchodu do školy, pomoc s ranní rutinou. Asistenti pedagoga mohou také vykonávat podpůrné práce, jako je organizování výuky, administrace, kopírování a příprava materiálů, výroba nástěnek a další. Je zřejmý jeho vliv na třídní klima, protože se podílí společně s pedagogem na činnostech, které mají vliv na klima třídy. Spoluvytváří příjemné prostředí, kde se děti cítí podporovány a

respektovány. Tím, že tráví čas s dětmi i mimo instituci, může lépe porozumět jejich zájmům, potřebám. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních, a tímto způsobem může přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí, ve kterém se děti mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy.

Z výše popsaného je zřejmé, že asistent pedagoga má pozitivní vliv na klima třídy. Je však nutné brát v potaz, že tato problematika byla zkoumána na malém vzorku pedagogů. Výsledky průzkumného šetření tedy prezentují subjektivní zkušenosti a není možné je generalizovat, ačkoli korespondují s teoretickými východisky. Lze tedy dále konstatovat, že průzkumných cílů se podařilo dosáhnout, jakožto i odpovědět na průzkumné otázky, které byly zaměřeny na činnost asistentů pedagoga v kontextu práce s dětmi, spolupráci s pedagogy a vliv na třídní klima a celkovou atmosféru ve třídě.

Jakožto problém se jevilo zařazení dostatečného počtu informantů z řad pedagogů, kdy polovina z nich v konečném důsledku účast odmítla. Konečném důsledku však bylo získáno dostatečné množství dat pro uchopení dané problematiky a popis zkušeností konkrétních pedagogů. Průzkum tedy cílil na pohled učitelů v otázce vlivu asistentů pedagoga, a jistě by případný navazující výzkum mohl zahrnovat také samotné asistenty pedagoga, aby byl získán pohled také z nyní hodnocené strany.

Doporučení pro praxi

Asistent pedagoga v mateřské škole je zodpovědný za pomoc učitelům ve třídě při plnění přidělených povinností. Může pomoci při vytváření, organizování a uvádění denního programu do praxe pod dohledem učitele. Obecně je zodpovědný za dohled nad třídou v době, kdy je to ze strany učitele vyžadováno. Také se zapojuje do organizačních, přípravných prací. Účastní se schůzek zaměstnanců i třídních schůzek. Je nepostradatelnou součástí týmu, protože se podílí na chodu třídy. Zapojuje se do aktivit v prostorách školy i mimo ně. Pomáhá dětem při zvládnutí základních dovedností, socializaci. Pokud je přidělen dítěti jakožto podpůrné opatření, pracuje s ním individuálně a napomáhá mu osvojovat si očekávané schopnosti a znalosti.

Představuje emocionální podporu dětí, neboť jim pomáhá se začleněním – přidělenému žákovi i ostatním žákům. Protože přechod z domácího prostředí do kolektivu může být pro některé děti náročný a vždy je potřeba čas na to, aby se adaptovaly. Vnáší radostnou atmosféru do třídy, podporuje děti. Pomáhá pedagogům, zapojuje se do her, které jsou v tomto věku nesmírně důležité. Představuje přítele, stejně jako i autoritu.

Co se týká samotného doporučení pro praxi, je možné zamyslet se na využití zjištění předloženého průzkumu. Jednak je nutné zmínit, že výsledky reprezentují tzv. dobrou praxi, neboť učitelé v mateřských školách považují za přínos přítomnost asistenta pedagoga i celé jeho fungování. Ovšem ti pedagogové, v jejichž třídách nepůsobí asistenti na plný úvazek, ale zkrácený (kdy není přiřazen konkrétnímu žákovi jakožto podpůrné opatření), nebo jsou sdílení s dalšími pracovišti, by uvítali, kdyby jim byl asistent podporou po celý čas. Asistent by tak převzal část zodpovědnosti při naplňování vzdělávacích cílů a učitelé by se zároveň mohli intenzivněji věnovat „slabším“ žákům, zkrátka těm, kteří potřebují vyšší míru potřeby. Je samozřejmě nutné si uvědomit, že počet asistentů pedagoga je omezený, stejně tak i finanční dispozice škol a zřizovatelů.

Výsledky předkládaného šetření ukázaly, dle subjektivních názorů a zkušeností učitelů mateřských škol, že v době, kdy je přítomen asistent pedagoga v jejich třídě mohou uskutečňovat více aktivit v malých skupinkách a věnovat každému dítěti individuální pozornost a také se intenzivněji věnovat dětem, kterým to potřebují.

Lze tedy předpokládat, že přítomnost asistenta pedagoga ve třídě by s sebou nesl mnoho benefitů, například:

- mohlo by být organizováno více aktivit ve skupinách;
- dětem by se dostalo více individuální pozornosti a podpory;
- byl by efektivněji zajištěn chod třídy;
- učitelé by měli více času na pozorování a školní diagnostiku;
- byla by podpořena celková komunikace ve třídě

Výsledky zároveň mohou posloužit jako příklad dobré praxe, kdy spolupráce mezi asistentem pedagoga a pedagogem funguje efektivně, dochází k naplňování očekávaných výchovně-vzdělávacích cílů a působnost asistenta pozitivně ovlivňuje kolektiv a celkové klima dané třídy.

Závěr

Klima ve školní třídě je velmi důležité pro příjemné prostředí, ve kterém se žáci učí a tráví podstatnou část dne. Dobré klima ve třídě může pozitivně ovlivnit jejich koncentraci, motivaci a výkonnost. Klima ve třídě se může lišit v závislosti na různých faktorech, jako jsou osobnost učitele, vztahy mezi žáky, vzájemná komunikace a spolupráce. Přístup učitele hraje významnou roli při utváření klimatu ve třídě.

Práce v teoretické části popisovala jednak činitele, kteří ovlivňují školní klima a možnosti jeho hodnocení a měření. Dále se věnovala předškolnímu vzdělávání, speciální pedagogice a vzdělávání a výchově žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách. Nejedná se pouze o děti se zdravotním, nýbrž i sociálním znevýhodněním, se kterými pracuje asistent pedagoga. V tomto kontextu není jeho role spojená pouze se samotným edukačním procesem. Poslední kapitola se zabývala náplní práce asistenta pedagoga, jeho rolí při vzdělávání a výchově žáků v mateřské škole a při utváření klimatu třídy.

V praktické části bylo zjišťováno skrze kvalitativně orientované průzkumné šetření, jak asistenti pedagoga z pohledů pedagogů ovlivňují klima třídy v běžných mateřských školách. Konkrétním cílem průzkumného šetření je zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné třídě konkrétních mateřských škol. Celkem deset učitelů mateřských škol, v jejichž třídách působí asistent pedagoga se zapojili skrze polostrukturované rozhovory, prostřednictvím kterým bylo možné zjistit, jak vnímají jejich působení v kontextu pozitivního třídního klimatu.

Hlavním cílem předkládaného průzkumného šetření bylo zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy ve třídě mateřské školy hlavního proudu.

Jak vyplynulo z průzkumného šetření, asistent pedagoga může pomoci vytvářet příjemné prostředí, kde se děti cítí podporovány a respektovány. Tím, že asistent pedagoga tráví čas s dětmi i mimo instituci, může lépe porozumět jejich zájmům, potřebám. Asistent může působit jako prostředník při interakcích mezi dětmi a pomáhat jim lépe porozumět perspektivám ostatních. Tímto způsobem může asistent přispět k vytvoření pozitivního a podpůrného prostředí. Děti se v něm mohou cítit bezpečně a současně rozvíjet své sociální dovednosti a vztahy. Asistent pedagoga učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě.

Závěrem lze říci, že asistent pedagoga hraje důležitou roli při podpoře žáků se speciálními potřebami ve vzdělávacím kontextu. Jejich role je klíčová pro dosažení

inkluzivního vzdělávání, kde mají všichni studenti stejnou příležitost uspět. Díky jejich podpoře mohou žáci se speciálními potřebami rozvíjet svůj talent, získávat nové znalosti a dovednosti. Dosahovat osobního a akademického pokroku. Jelikož pracuje zároveň s celou třídou a má úzkou vazbu na učitele. Jeho vliv na třídní klima je nesporný. Zkušený asistent pedagoga je při splnění určitých předpokladů vždy přínosem pro pedagoga. Kromě individuální práce s dětmi, či dohledu nad dětmi, nabízí oči navíc v zátěžových situacích, při komunikaci s rodiči. Pomáhá s přípravou a úklidem pomůcek ve výuce, spolupodílí se na plánování činností, je partnerem pedagoga. Má-li asistent pedagoga dostatek zkušeností ve svém oboru, není v práci nejistý, má dar přirozené autority u dětí a citlivý přístup k dětem. Je-li týmový hráč, pak spolupráce s ním ovlivňuje pouze pozitivně celkové klima třídy.

Seznam použitých zdrojů

- BENDOVÁ, P., ČECHÁČKOVÁ, M., ŠÁDKOVÁ, L. Inclusive Education of Pre-school Children with Special Educational Needs in Kindergartens. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2014, 112, 1014-1021. Doi 10.1016/j.sbspro.2014.01.1263.
- BERASTEGUI, J. et al. *The impact of the Sentituz programmes on emotional competence and social climate in the classroom*. 2023, 15, 1-6. 10.56300/XTXS9970.
- BRAND, S., FELNER, R., SHIM, M., SEITSINGER, A., & DUMAS, T. Middle school improvement and reform: Development and validation of a school-level assessment of climate, cultural pluralism, and school safety. *Journal of Educational Psychology*, 2003, 95(3), 570–588. ISSN 1939-2176.
- COHEN, J., MCCABE, E., MICHELLI, N. M., & PICKERAL, T. School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 2009, 111, 180–213. ISSN 0161-4681.
- COHEN, J. School Climate and Pro-social Educational Improvement: Essential Goals and Processes that Support Student Success for All. *Teachers College Record*, 2015.
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247- 2742-4.
- ĎULÍKOVÁ, L. Geneze a současné postavení profese asistenta pedagoga v podmínkách českého školství. *Pedagogická orientace*, 2020, 30, 375-395. doi 10.5817/PedOr2020-3-375.
- GOLDENBER, J., KLAVIR, R. School Climate, Classroom Climate, and Teaching Quality: Can Excellent Students Unravel this Connection? *International Journal for Talent Development and Creativity*, 2017, 5(1,2). ISSN: 2563-6871.
- HECK, R. (2000). Examining the impact of school quality on school outcomes and improvement: A value-added approach. *Educational Administration Quarterly*, 36(4), 513–552. ISSN 0013-161X.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. 3. vyd. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORÁČKOVÁ, I. *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků z důvodu sociálního znevýhodnění: střední školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4502-1.

Indeed Editorial Team. *13 Strategies To Improve Your Classroom Environment* [online]. 4.2.2023 [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: www.indeed.com/career-advice/career-development/classroom-environment

JIRIČKOVÁ, J. a SELČANOVÁ, Z. Profesní kompetence učitele (Professional Competencies of the Teacher). *GRAMOTNOST, PREGRAMOTNOST A VZDĚLÁVÁNÍ*, 2022, 6(2), 135—151.

MANĚNOVÁ, M. et al. (2024). Communication and Interaction Practices in Czech Classrooms with a Teaching Assistant. *Sustainability*, 2024, 16, s. 989. Doi 10.3390/su16030989.

MICHALÍK, J. et al. *Metodika práce asistenta pedagoga s žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3377-6.

LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Vyd. 3. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 9788074352201.

National School Climate Center [online]. © 2021 [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: www.schoolclimate.org.

NĚMEC, Z. Využití a význam práce asistentů pedagoga u žáků se sociálním znevýhodněním (výsledky výzkumu) [online]. 2021 [cit. 2024-05-14]. Dostupné z: www.asistentpedagoga.cz/ke-stazeni/zobrazit/vyuziti-vyznam-prace-asistentu-pedagoga-u-zaku-se-socialnim-znevychodnenim-vysledky-vyzkumu.

NĚMEC, Z. Dílčí role a oblasti práce asistenta pedagoga ve vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. Stati a zprávy z výzkumu. *Speciální pedagogika*, 2022, 32(1-2), 19-30.

PACHOLÍK, V. et al. *Specifika edukace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v mateřských školách*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. ISBN 978-80-7454-566-5.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2021.

ROCHOVSKA, I. et al. The Analysis of the Kindergarten Teachers' and Teaching Assistants' Attitudes to Their own Experiences in the Process of Inclusive Education. *Pedagogika*, 2023, 149. 185-216. 10.15823/p.2023.149.9.

SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. *Kognitivní vývoj v předškolním věku*. Vývojová psychologie, 2020.

SLOWÍK, J. *Inkluzivní speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2022. Pedagogika (Grada). ISBN 9788027130108.

THAPA, A., COHEN, J., GUFFEY, S., & HIGGINS-D'ALESSANDRO, A. A review of school climate research. *Review of educational research*, 2023, 83(3), 357-385. ISSN 00346543.

TŁUŚCIAK-DELIOWSKA, A. Classroom climate as a pedagogical category. *Studia z Teorii Wychowania*. 2022, XIII. 93-107. 10.5604/01.3001.0016.1639.

UZLOVÁ, I. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-764-0.

VALENTA, M. et al. *Metodika práce asistenta pedagoga s žákem s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

VÍTEČKOVÁ, M., SVOBODOVÁ, E. et al. *Osobnost předškolního pedagoga*. 2017. ISBN 978-80-262-1243-0.

WACHS, S. et al. The Relation of Classroom Climate to Adolescents' Countering Hate Speech via Social Skills: A Positive Youth Development Perspective. *Journal of Adolescence*, 2023, 95. 10.1002/jad.12180.

ZORMANOVÁ, L. Složky školní zralosti. *Metodický portál RVP.cz* [online]. 3.10.2019 [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: www.clanky.rvp.cz/clanek/k/p/22117/SLOZKY-SKOLNI-ZRALOSTI.html

Legislativní dokumenty

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. In: Sbíрка zákonů České republiky.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů České republiky.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. In: Sbíрка zákonů České republiky.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Spolutvůrci třídního klimatu (vlastní zpracování autora, 2024)	15
Obrázek 2 Znázornění vývoje profese asistenta pedagoga (Ďulíková, 2020)	25
Obrázek 3 Délka spolupráce informantek a současně působících asistentů pedagoga (vlastní šetření, 2024)	40
Obrázek 4 Délka spolupráce informantek a současně působících asistentů pedagoga (vlastní šetření, 2024)	41
Obrázek 5 Postup zpracování dat (zdroj: vlastní šetření, 2024)	43
Obrázek 6 Znázornění počtu asistentů pedagoga dle jejich konkrétní funkce ve třídách informantek (zdroj: vlastní šetření, 2024).....	49
Obrázek 7 Přínosy spolupráce z pohledu pedagogů (vlastní šetření, 2024)	56
Obrázek 8 Přínos asistenta pedagoga a jeho vliv na klima třídy (vlastní šetření, 2024)	59

Seznam tabulek

Tabulka 1 Kvalifikační požadavky asistenta pedagoga dle zákona č. 563/2004 Sb. (vlastní zpracování autora).....	27
Tabulka 2 Délka rozhovorů (vlastní šetření, 2024).....	45
Tabulka 3 Kategorie kódy (zdroj: vlastní šetření, 2024).....	61

Seznam použitých zkratk

- PAS – Porucha autistického spektra
- DVPP – Další vzdělávání pedagogických pracovníků
- PPP – Pedagogicko-psychologická poradna
- IVP – Individuální vzdělávací program
- MŠ – Mateřská škola
- SVP – Speciálně vzdělávací program
- MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
- RVPPV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Přílohy

Příloha č. 1

Otázky k rozhovorům (vlastní šetření, 2024)

1. Jak vnímáte roli asistenta pedagoga ve Vaší třídě? Jaký má vliv na atmosféru a klima ve třídě?
2. Jaké jsou nejčastější aktivity, kterými se asistent pedagoga zabývá ve Vaší třídě a přispívá tím k pozitivnímu klimatu třídy?
3. Jakými způsoby spolupracujete s asistentem pedagoga při plánování aktivit ve třídě?
4. Jaký je vliv asistenta pedagoga na rozvoj sociálních dovedností dětí ve třídě?
5. Jak spolupracujete s asistentem pedagoga na vytvoření dobré atmosféry pro všechny děti ve třídě pomocí dobré komunikace a plánování?
6. Co byste navrhl/la pro zlepšení spolupráce mezi Vámi a asistentem pedagoga, aby se podpořilo lepší prostředí ve třídě?
7. Jaký má vliv přítomnost asistenta pedagoga na Vaši pracovní zátěž a schopnost poskytovat individuální podporu dětem ve Vaší třídě?
8. Jaké jsou Vaše zkušenosti s přínosem asistenta pedagoga pro celkové prostředí a pohodu ve třídě?
9. Kromě aktivit ve třídě, jakých kolektivních činností se asistent pedagoga účastní?
10. Jak dle Vás posiluje tato jeho účast dobré vztahy ve třídě, mezi dětmi navzájem a mezi jím a dětmi?

Příloha č. 2

Vzor informovaného souhlasu s účastí v průzkumném šetření

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Vážená paní,

V souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv, nařízením Evropské Unie č. 2016/679 a zákonem č. 110/2019 Sb. – o zpracování osobních údajů a dalšími obecně závaznými právními, Vás žádám o souhlas s Vaší účastí v průzkumném šetření v rámci *diplomové práce, projektu* s názvem : Vliv asistenta pedagoga na klima školní třídy v běžné MŠ.

1. Šetření bude probíhat v období: leden-únor 2024.
2. Cílem průzkumného šetření je zjistit, jak asistent pedagoga ovlivňuje klima třídy v běžné třídě konkrétních mateřských škol.
3. Získaná data budou zpracovávána, bezpečně uchována a publikována v anonymní podobě v diplomové práci.
4. Rozhovor bude nahrán hlavním řešitelem na mobilní telefon, poté bude nahrán do počítače a z mobilního telefonu smazán. Po přepsání rozhovoru a anonymizaci osobních dat bude nahrávka smazána do jednoho týdne od jejího pořízení. Neanonymizovaná nahraná verze rozhovoru bude bezpečně uchována pouze u hlavního řešitele a nebude nikde zveřejňována. Zveřejněny budou pouze přepsané anonymizované a účastníkem schválené rozhovory či jejich části.
5. S výsledky se můžete seznámit na emailové adrese: ...
6. V maximální možné míře zajistím, aby získaná data nebyla zneužita.

Jméno a příjmení předkladatele diplomové práce

Podpis:

Prohlašuji a svým níže uvedeným vlastnoručním podpisem potvrzuji, že dobrovolně souhlasím s účastí ve výše uvedeném průzkumném šetření a že jsem měl(a) možnost si řádně a v dostatečném čase zvážit všechny relevantní informace o průzkumu, zeptat se na vše podstatné týkající se účasti v průzkumném šetření a že jsem dostal(a) jasné a srozumitelné odpovědi na své dotazy. Byl(a) jsem poučen(a) o právu odmítnout účast v průzkumném projektu nebo svůj souhlas kdykoli odvolat bez represí. Dále potvrzuji, že mi byl předán jeden originál vyhotovení tohoto informovaného souhlasu.

Místo, datum

Jméno a příjmení účastníka

Podpis:

Příloha č. 3

Ukázka kódování

Rozhovor: H.

Den: 11.2.2024

Třída: Sluníčka – odloučené pracoviště naší MŠ

Čas: 20:23

Je to naše odloučené pracoviště. Tato třída je specifická tím, že je logopedická, je určena pro předškolní děti a děti s odkladem školní docházky. Celkem je zde 12 dětí. AP je zde přidělen k chlapci s PAS. Pracují zde 3 učitelky a AP na plný úvazek 8 hod/ denně.

Legenda: (kódy)

VO1 – dohled na děti, ulehčení práce pedagoga, návrh týdenních aktivit, výpomoc při obsluze dětí,

VO2 – spolupráce při vytváření didaktických pomůcek, společné plánování aktivit a chystání pomůcek, zrcadlení přátelských vztahů, vzájemný respekt, společné komunikace k dětem

VO3 – empatické a vstřícné chování, schopnost motivovat, schopnost děti zaujmout, přenos pozitivní energie na děti

1. V naší třídě máme v současné době asistentku pedagoga druhým rokem. Pracuje na plný úvazek 40 hodin týdně na základě doporučení PPP (pro chlapce s PAS). S touto paní asistentkou máme s kolegyní velmi dobrý přátelský vztah. Má velmi **pěkné a vstřícné chování k dětem, umí je motivovat a zaujmout**. Je na ni spolehnout ve všech oblastech. **Pokud dohlíží na děti při práci v centrech aktivit, můžu já nebo kolegyně individuálně pracovat s tímto chlapcem i mimo třídu**. Děti mají asistentku moc rády. Opravdu je pro nás velká pomoc. Nemůžu si stěžovat, lepší asistentku jsem neměla. Ta předchozí (u jiného dítěte) neměla vztah k dětem, o práci neměla moc zájem, brala to jako snadnou

práci, jak sama říkala. I přes to, že paní asistentka má pouze vystudovaný kurz pro asistenty pedagoga je nám velkou oporou – řekla bych, že nezáleží na tom, jak vysoké má kdo vzdělání, ale jde o to, že člověka práce s dětmi baví. **Sama asistentka aktivně navrhuje možné činnosti k jednotlivým tématům týdne.**

2. **Vypomáhá s dětmi** – motivuje, radí dětem při činnostech. Vypomáhá s dětmi během ranního cvičení – snaží se je zapojit včetně chlapečka s PAS, chystá stolečky na práci v centrech aktivit dle požadavků učitelek/ věci nachystané v košíčku na každý stoleček/. **Kopíruje potřebné materiály**, pomáhá s přípravou výzdoby třídy a změnami v centrech aktivit. **Dopomáhá při oblékání dětí v šatně i po odpočinku.** Úzce **spolupracuje s učitelkou na vytváření didaktických pomůcek a jejich uplatňování.**
Spolupracuje na vytváření a naplňování IVP.
3. **Máme měsíční integrovaný blok a na každý týden jedno téma. Dle tématu tedy společně s učitelkou ranní směny chystá aktivity a pomůcky do všech center aktivit.** Je „pravou“ rukou učitelky, rukama i očima navíc, bez kterých se ve třídě s integrovaným dítětem neobejdeme. / vzhledem k diagnóze dítěte/.
4. Vliv asistenta pedagoga na rozvoj sociálních dovedností je značný. **Učí děti navzájem komunikovat, rozvíjet sociální vazby mezi dětmi, posilovat dodržování pravidel soužití ve třídě.** Nemusíme být všichni se všemi kamarádi, ale musíme se vzájemně respektovat.
5. Jak už jsem napsala/ řekla **je velmi důležité, aby si učitelka „sedla“ s asistentkou i dítětem.** Není nic horšího než asistentka, která narušuje chod třídy nebo nedělá to, co by měla.
6. Já jsem velmi spokojená, u nás ve třídě to funguje dobře. Máme myslím si, **dobře nastavená pravidla spolupráce, vzájemně se doplňujeme a respektujeme se.** Máme velmi přátelský vztah a toto se pozitivně odráží na klimatu ve třídě. Děti i rodiče jsou spokojeni a o to nám všem společně jako pedagogickému týmu jde.
7. Asistentka se může věnovat ostatním dětem, zatím co já nebo kolegyně se můžeme věnovat integrovanému chlapečkovi. Samozřejmě, že s tímto chlapečkem pracuje i paní asistentka, ale vždy **vše konzultuje s učitelkou, aby se jelo podle IVP a vytyčených dílčích cílů.** Máme spoustu vyrobených didaktických

pomůcek a materiálů, které si s asistentkou vyrábíme na míru našim dětem. Dopomáhá i s mladšími dětmi nebo dětmi, které vyžadují větší míru péče či dohledu.

8. Jak už jsem uvedla, **přítomnost asistentky je velká pomoc pro všechny.** Máme na všechny děti víc času – jsme ve třídě na centra aktivit tři, a to se pracuje podstatně lépe. Pokud jedna paní učitelka onemocní nebo „vypadne“ daný den, spolehlivě ji nahradí.
9. **Asistentka se účastní všech porad pedagogických pracovníků,** DVPP, třídních schůzek, nácviku i realizace besídek, karnevalů, výletů, kulturních akcí i plavání.
10. Vše je o **komunikaci a atmosféře, která ve třídě panuje. Pokud třeba jedno dítě přijde uplakané do třídy, tak se snažíme společně s dětmi s tímto dítětem komunikovat a zjistit, co by mu pomohlo.** Každé dítě to má jinak – někdo chce obejmout, někdo chce být sám, někdo se musí „vydupat“. **Děti si chtějí navzájem pomáhat, vidí to u nás, že se na sebe usmíváme, chováme se k sobě hezky. Jsme dětem příkladem a děti nás v tomto chování zrcadlí.**